

Vestmannen

Nr. 5

Bergen, 20. juni 1995

11. årgang

Huldregåva - originalt musikkprosjekt

Fører fram Aasentekster med nye tonar

Gruppa Huldregåva: Frå v.: Tommy Berre, Per Mathisen, Harald Skulderud, Geir Lysne, Ann Kristin Bendixen, Bottolf Lødemel.

Prosjektet *Huldregåva* kallar dei seg, dei unge musikarane og marknadsføraren deira som set seg til uppgåva å gjera songtekster av Ivar Aasen kjende. Med nye tonar. Dei bur alle for tidi i Oslo, men kjem frå ulike stader i landet og hev ulik musikkbakgrunn. Bottolf Lødemel kjem frå Ørsta, han hev siste åri laga musikk og spela for andre musikarar, og han hev til no tonesett 16 Aasen-tekster, millom tekstene er *Lysebotnen*, *Saknad*, *Midssumar*, *Haustvisa*, *Vinskap*, *Heimhug*. Ein Aasen-låt vart framførd på Dei nynorske festspeli i Ørsta/Volda hausten 1994. Gruppa hev alt hatt seruppdrag og hev spela på *Smuget* i Oslo. Det var vellukka.

Gruppa segjer um seg sjølv at musikken deira tek utgangspunkt i norsk folke-musikk, og i element frå jazz- og ballade-tradisjon. Um tonane heiter det at dei er laga etter grunntonen og innhaldet i teksti, og dei tykkjer sjølve at ord som *vart* og *stemningfylt* høver um musikken.

Namni på dei som er med i Huldregåva er: Ann-Kristin Bendixen, vokalist;

Tommy Berre, gitarist; Harald Skulderud, spelar tromme/perkusjon; Per Mathisen, bass; Geir Lysne, saksofonist; Bottolf Lødemel, komponist og pianospelar; Jon Peder Vestad, marknadsførar.

Huldregåva skulde gjerne ynskja seg hjelpestilarar, gjerne sponsorar, men der er det mange um beinet. Det trengst pengar både til plakatar og eit visst kontorhald. Og gruppa hev til mål å få ut musikken sin på plate. Kanskje

noko å ha i tanke no til Aasen-året. Arven etter Ivar Aasen kann førast vidare på mange måtar, og Huldregåva brukar ein av dei. Aasen var ein lyrikar med sans og evnor for musikk.

Ferietid

Nr. 5 er siste nummeret av Vestmannen fyre ferien. Neste nummer kjem den 20. august. God sumar!

I dette bladet:

Huldregåva	1
Ferietid	1
Ordtøkjet	1
Sigurd Sandvik: Bokmelding	2
Ludv. Jerald: Lars Eskeland 100 år	2
Stor uppslutnad um Opdal	2
Høgtid på Håkonshaugen	2
J. Kr.: Mot Ivar Aasen-året	3
J. Kr.: Skulemål eller jamstelling	3
Opningsamråding for Aasen-året	3
Vestmannen på russisk	3
Tilskot til Vestmannen	3
Sagt	4
Andreas Bjørkum: Norsk Ordbok	4
Lars Bjarne Marøy: Engelsk tilskot	5
Telefonen	5
Lars Bjarne Marøy:	
Kan målrørsla nå jamstelling	6
Johan A. Schulze: Hans Ross	7
Kyrkjessogelaget imot «kirkenavn»	7
Bj. Rabben: Med målbøker i skreppa	8
Ragnvald Hidle: Våreventyr, dikt	9
Fyrste norske apotek	9
Alaug Høydal: Dette er freden	10
Aslaug Høydal: Kven er du -, dikt	11
Frigjeringsvåre	11
Veterinar i Ervingen	11
Ludv. Jerald: Meisterspelemannen	12
Torolv Solheim død	12
Jostein Krokvik: Bjørgvin 1994	13
Ludv. Jerald:	
Biskop set «gjengifte» i karantene	13
Arne Horge: Shamil	14
Ervingen 95 år	16
Lars Bjarne Marøy: Nasjonalitet	17
Norskare haldning i forsvaret?	18
Olav H. Arrestad: Synspunkt	18
Jostein Krokvik: Sigmund Skard	19
Ludv. Jerald: Bergens heilage kyr	20
Sluttdordet	20

Ordtøkjet

Han skal sjølv vera rein,
som ein annan vil två.

Etter Ivar Aasen

Fyrste nynorske framandordbok

Avgjort Sandvik

Denne bokmeldingi hev vore prenta i fleire avisar:

Severin Eskeland "Framandordbok" frå 1919 er komi i ny fotografisk utgåve på Norsk Bokreidingslag. Det var eit nybrotsarbeid. - Eg veit ikkje um nokor framandordbok på nynorsk som er komi seinare heller. Magne Rommetveit hev mange framandord med avløysarar i den store synonymordboki "Med andre ord", som kom i fjar. Der finn me m.a. 250 "låneord" frå engelsk.

I Eskelands framandordbok synest dei fleste ord vera av latin-fransk opphav. Ord vert gjerne skrivne litt onnorleis enn i dag; men dei er lettkjennelege. Det er tydeleg at bokskrivaren hev vore vel inne i fransk. Målet i tydingane er fullnorsk og fyndig, som målet alltid var hjå Severin Eskeland.

På 75 sidor hev han lagt inn 8-9000 framandord med tydingar og rettleiding um lesemåten. Han uppmadar folk um å bruaka heimlege ord og vendingar so langt råd er. Det veks ein på. Han nemner two høve der det kan forsvast å bruaka framandord: Det kan vera at ein ikkje finn heimlege og nokolunde ålkjende ord som svarar til det framande; eller det kan vera at dei heimlege ordi er slitne og skjemde av talebruket, so ein blygjest for å bruaka dei.

Sume framandord hev fest seg i målet vårt, og kjennest ikkje framande lenger. Me hev t.d. ordet **trål** - skrapenot. Det er ei fin tyding. (Og trålar kunde i so fall heita **skrapar**). Men ingen bryr seg um det no. Sume ord får ny tyding. Ordet **jobb** - slumpearbeid, er noko meir i dag. Og **jobba** - spekulera vilt, høvde godt for 1919.

Men flest alle framandordi hev den same tyding no som i 1919. Og dei vert altfor mykje brukte. For **eminent** kunde me godt skriva framifrå, grepa, gasta. For **enorm** - uhorveleg, ovstor. For **entusiasme** - brennhug, eldhug. For **karakteristisk** - sermerkt. At **ballong** er ein luftsekk, skulde vera greidt, og **matrona** er ei megga. Ordet **resurs** vert følt mykje brukt i dag. Og på jamnen tyder det 'kje anna enn pengar. Severin Eskeland set upp ute veg, hjelperåd, hjelpekjelda. Soleis gjev han heile vegen grundige tydingar og rettleidingar um upphavet og hopehavet med andre framandord.

Severin Eskeland: Framandordbok hev vorte ei hendig bok, med klår prent og fint innbundi.

Sigurd Sandvik

Lars Eskeland - eit 100 års minne

Avgjort Ludv. Jerdal

No i 1995 er det 100 år sidan Lars Eskeland (1867-1942) kom til Voss Folkehøgskule og vart den fyrste styararen der. Dette minna ein av ettermennene hans på den tradisjonsrike skulen, høgskulestyrar Ingjald Bolstad, um då han på eit møte i Vestmannalaget tala um Lars Eskeland. Fyredraget var ei vurdering av åndsmannen og norskdomsmannen som kom ifrå Eskelandgarden på Stord og som vessene kalla til Voss då folkehøgskulen der vart reist.

Vangskyrja og Olavskrossen var med då Eskeland tok avgjerdi og kom til Voss. Han var stemningsmenneske. Og som Jørgen Moe med diktet "Den gamle Mester", såg han det symbolske i gamle tre. Yggdrasil og gamle tre på Voss var med i symbolikken. Eit tuntre er eit symbol på åttekjensla. På Voss møtte han ikkje berre gudsborn. Men han leita ikkje etter åfått, men etter tiltak og vilje. Han var ikkje fullkommen; men han var som Grundtvig "lysvaagen for alt stort og skønt herneden, men med de dybe Længsler velbekendt, kun fyldestgjort af Glands fra Evigheden". Når han møtte Sjur Helgeland som spela "Bygdratræn" og "Dei tri budeigjone på Vikafjell", då var det upplevelingar. Han las Snorre og sagene. Samla var det vår soga, vår kultur. For Eskeland var det norske målet norsk kultur. Det var eit livssyn som gav honom tru på ungdom og framtid.

I 1927 måtte han gå ifrå styrarstillingi på folkehøgskulen, for skuld ein grunnlovsparagraf. Den ævelege draumen um Livsens tre levde sterkt i Lars Eskeland. Han hadde evna, viljen og modet med seg til Voss. Det var hans vokstergrunnlag. Opposisjon møtte han med rett, med kunnskap, med grunngjeving og yvertedyding. Han gjorde seg godt kjend med soga, den norske og verdssoga. Som Olav Tryggvason og Olav den heilage møtte Lars Eskeland dagsens makt. Han målbar det som mange andre ikkje tenkte. For målsaki var han alltid talssmann på si vis, og for idéane frå 1030, 1814, 1905.

Han såg lengre fram enn dei fleste, og difor også attende. Til Roma, for der stend Peterskyrkja, men og til Jerusalem med templet.

Stor uppslutnad um Opedal-tilstellingane

Det vert fortalt til Vestmannen at uppslutnaden var gledeleg stor um tilstellingane i Ullensvang på 100-årshøgtidi for Halldor O. Opedal. På Opedal-seminaret møtte 70-80 menneske, og både på folkefesten og ved avdukingshøgtidi vart frammøtet stort. Det var òg mange som vart med på den historiske vandringi i Lofthus. Veret var fint.

Høgtid på Håkonshaugen

Nils-Aksel Mjøs fortel at på Håkonshaugen i Seim kyrkjesokn i Lindås var det stemne 28. mai til minne um den humane kristningi til Håkon den gode på 900-talet; etter Snorre let han byggja kyrkjer på på Vestlandet, særleg nemnt Møre. Prost Kåre Mestad i Nordhordland prosti gjorde upptak til stemna, og biskop Ole Danbolt Hagesæther preika og stod for dei kyrkjelege handlingane.

Severin Eskeland: Framandordbok

Severin Eskelands framandordbok kom ut i 1919, og er den einaste framandordboki på nynorsk! Boki ligg fyre i eit lite upplag i fotografisk avprint, innbundi. Vestmannen hev eit avgrensar tal på lager og sel boki gjennom posten portofritt for kr 115,-. Skriv eller ring til Vestmannen, 6143 Fiskåbygd Telefon 70021429.

Vestmannen

Vestmannen kjem med 10 nummer i året
Bladpengar kr. 150,- for året
Studentpris kr. 100,-

Kan tingast på poststader og frå
Vestmannen, 6143 Fiskåbygd

Postgiro: 0802 4 25 63 92
Bankgiro: 8401.21.43027

Utgjevar:
Vestmannalaget,
5000 Bergen
Telefon 55 31 79 29 / 55 16 37 32

Tilskrift for all post: Vestmannen, 6143 Fiskåbygd

Bladstyrar:
Jostein Krokvik
6143 Fiskåbygd
Telefon 70 02 14 29

Rekneskapsførar:
Helge Liland
Midgjelen 16
5067 Store Milde
Telefon 55 99 15 25

Prenta hjå:
Nytrykk
6143 Fiskåbygd
Telefon 70 02 13 07

Opningsamråding for Aasen-året i januar

På samrådingsmøtet i mai 1995 i Nidaros var det semja um å skipa til ein Aasenkonferanse i samanheng med Aasen-året i januar 1996. Tanken er å halda denne rådleggingi i Bergen, og tilstellingi vert, skynar me, eit utspel ved inngangen til Aasen-året. Det er pårekna å få dryfta mange grunnleggjande sidor av Aasen-arven, både Aasen-målet og synsmåtane til Aasen. Og korleis denne arven hev vorte umskøyt.

På samrådingsmøtet no i Nidaros møtte arbeidsutvalet i Ivar Aasen-sambandet og eit sterkt sendelag frå målungdomen, med 5-6 talsmenn.

Mot Ivar Aasen-året

Den 23. september 1896 døydde Ivar Aasen, 83 år gammal. Han var fødd den 5. august 1813. Siste åri hadde Aasen vore heller veikleg etter ein hard lungebrand i 1890, han tok ikkje upp att arbeidet sitt etterpå. Han døydde fredeleg for augo på Johannes Belsheim, teolog og vitkapsmann, som vitja Aasen denne dagen, slik han so ofte pla gjera.

Me skal ikkje her koma inn på målvitskapsarbeidet, upplysningsarbeidet og det kunstnarlege arbeidet til Aasen. Ivar Aasen er med rette kalla norsk skriftmåls far, ei nemning kjend utanfor landegrensone. Når Vestmannen nemner Aasen-året no, er det for å mana til planlegging i god tid. Den påtenkte samråding i Bergen i januar 1996 er eit godt upptak. Det er sett av offentlege midlar til høgtidningi. Me held det rimeleg og rettkome at den kjernen av målrørsla som hev til hovudgjerning ikkje berre å blenkja upp Aasen-namnet, men å berga det røynlege Aasen-målet, fær sin lut av midlane. Tidlegare røynslor lærer oss like fullt at me helst lyt rekna med eigne midlar.

Innhaldet i vår Aasen-høgtidi vert i stor mun upp til oss sjølve og målungdomen å fastsetja. Me må gjera oss meir synlege i Aasen-året. Me må gjera vårt til at det vert eit Aasen-år som styrker det målet som er byggjegrunn for oss og som no treng atterreising.

J.KR.

Skulemål eller jamstelling?

Annan stad i bladet skriv formannen i Vestlandske Mållag, Lars Bjarne Marøy, frå ordskiftet i Noregs Mållag um kva som skal gjevest fyrsterang i arbeidsprogrammet til Noregs Mållag - offensivt skulemålsarbeid eller ålmålt jamstellingsarbeid. I lange tider hev skulemålsarbeidet stade fyrst. Mållagslandsmøtet skal avgjera spørsmålet.

Me skal vera varsame med å gjeva sterke råd til Noregs Mållag her. For både det eine og andre trengst. Dersom den departementale skulemålsstatistikken er rett - noko som ikkje er fullvisst - hev det vore ein nynorsk nedgang i grunnskulen etter 1991 på 0,1%. Måljamstellingi er på mange felt berre ein draum; ikkje eingong offentlege lufthammer i målumråde hev nynorsk oppslagsteksting; den nye bjørgvinbispen lagar norskdanske "kirkenavn" utan umsyn til målov og tradisjon; det u-oppfylte ynskjemålet um 25% nynorsk i NRK tyder ikkje jamstelling - jamstelling tyder 50%. Og me skal slett ikkje lita på at framgang i skulen fører til meir jamstelling i seg sjølv. Frå midt på 30-talet til 1945 gjekk skulemålsprosenten fram til 34,1%, men det førde langt ifrå til jamstelling elles, og den sterke stoda i grunnskulen vart berre eit blaff.

Det eine må gjerast og det andre ikkje forsømast, og me tvilar på um ei hårfin rangering vil vera til gagn. Det spørst um ikkje romsleg vidsyn og vitug semje er betre. Enn um målstrev i skulen og jamstellingsstrev i lag fær fyrsterang? For det er i lag dei veg tyngst; skulestrev og jamstellingsstrev styrker kvarandre innbyrdes. J.KR

Vestmannen på russisk

Arne-Ivar Kjerland i Dag og Tid spør frå vår gode russiske ven, Vladimir Puzatov, um me hev noko imot at han set um artiklar frå Vestmannen til russisk og let dei prenta i eit Moskva-blad. Og det hev ingen ting imot, det var vél. Tvert um!

Dei stykki det er tale um no, er "Den norske kyrkja og ortodoksi" i nr. 10/94 av Eyvind A. Dalseth, ei melding av boki "Austanlos" av Ola Breivega; "Ortodoks kristentru" i nr. 9/94, og "St. Peters himmel-lyklar" i nr. 3/95 - dei two sistnemnde er skrivne av bladstyraren. Det er ikkje fyrste gongen Vladimir set um frå norsk til russisk, han hev m.a. sett um eit arbeid av Jon Fosse. Arne-Ivar Kjerland må vel kalla last hovudkontakt for Vladimir i Noreg. Han fortel at Vladimir vonleg kjem til Noreg att i 1996; då skal han tala på tilskiping i Setesdal. Elles steller Arne-Ivar med "Vladimirfondet" som byggjer på gåvor og vart skipa for å finansiera Noreg-ferder og for å kjøpa noko so naudsint som m.a. nok mat til Vladimir - slikt er ikkje alltid like beinkløyvt i Astrakhan. Gåvor, små og store, er kjærkomne og kann sendast til

Vladimir Puzatov, c/o Økonomisk styring, Boks 120, 3475 Sætre.

Tilskot til Vestmannen

Vestmannen hev motteke tilskot på kr 8000,- frå Anne Røflo Longva og Alf André Longvas Fond. I fjar fekk bladet kr 5000,- frå dette fondet.

Sameleis hev det kome melding um at Halldor O. Opedals fond for norsk målreising og måldyrking hev løvt kr 7500,- til Vestmannen i år.

Me takkar og segjer oss sers glade for desse tilskoti som er med og tryggjer levevilkåri for Vestmannen.

Sagt:

Ei skam

Etter den nye konsulentordninga bruker staten sikkert ein million årleg på normering av stednamn, og våre beste fagfolk på alle universitet arbeider no kontinuerleg med dette emnet. Det er sjølv sagt godt ogpriseleg alt i hop. Men når det gjeld personnamn, vil ikkje staten avsjå fem øre til fagleg hjelp. Det er ei skam for landet og ei grov nedvurdering av alle foreldre som har krav på både språkleg og juridisk rettleiing når dei skal velje namn.

Kristoffer Kruken i *Nytt om namn*

Jus og namn

Departementet [Justisdepartementet] ser ut til å vera nokså liberalt når det gjeld å godta såkalla dekorativ staving, dvs. prydbokstavar som *c*, *z*, *x*, *w* osv., t.d. *Wenche*. På denne bakgrunnen kan det verke noko merkeleg at ein ikkje godtek den ortofone stavevarianten *Marry* (ved sida av *Mary*) - jf. Rundskriv 1970. For dei som uttalar namnet /mar:y/ er det jo mest logisk å skrive *Marry*. Det er elles kjent frå norsk rettskriving at ein kan ha valfridom mellom enkel og dobbel konsonant, i nynorsk mellom t.d. *gamal* - *gammal*, *venn* - *venn*, *let* - *lett*. Eit anna argument for skrivemåten *Marry* er at engelske låneord ofte får ein skrivemåte som harmonerer godt med norsk ortografisk praksis, t.d. eit *kupp* - ikkje eit *cup*.

Gulbrand Alhaug i *Nytt om namn*

Privilegium

Å stå fram som avvikar er moderne. Media vernar avvikarane. Difor reknar eg også med ei positiv haldning frå media. Eg er nemleg *fråhaldsmann*. Eg har vore det heile livet. Det må vera medfødt. Og eg er ikkje fåhaldsmann berre når eg er heime på Sunnmøre, men også når eg reiser andre stader. Eg kan forsikre mine lessarar om at eg opplever ikkje dette som askese, men som *privilegium*.

Robert Seth, Lepsøy, i *Sunnmørsposten*

Nome og avvikarane

Programleiar Peter Nome i TV-programmet Rondo fann det passeleg ved innleiinga av eit av sine program, å harsellere og ironisere over fråhaldsfolket. PR-kåte programleiarar vil gjerne finne seg mobbeoffer. Nei det er nok ikkje alle avvikargrupper som blir forherliga i Peter Nome sine program, i alle høve ikkje fråhaldsfolk.

Robert Seth, Lepsøy, i *Sunnmørsposten*

Norsk Ordbok band III (1994)

Av Andreas Bjørkum

I 1994 kom "Norsk Ordbok" ut med band III, og undertittelen fortel kva ordboki gjev opplysningar om: "Ordbok over det norske folkemålet og det nynorske skriftmålet". Det vil sei at me får ei ordbok over norske målføre både or eldre og nyare ordsamlingar, *saman* med ordbruken i landsmålet åt Ivar Aasen og i all eldre litteratur fram til og med nynorskbruken i dag. I andre ordbøker plar skriftmål og målføre ofta vera kvar for seg, men dette ordboksverket gjev oss eit samla oversyn over både litteraturmålet og målføregrunnlaget som det nynorske skriftmålet byggjer på og kan stø seg til. Me får då samstundes opplysningar om kvar ordi finst rundt i målføri, og rikeleg med døme på bruken hjå nynorske klassikarar som Aasen, Vinje, Garborg, Duun, Vesaas og heilt fram til yngre i dag, t.d. Kjartan Fløgstad, Edvard Hoem og Einar Økland. Me finn òg mange døme or nynorsk sakprosa.

Til dette tredje bandet har redaktørane laga ei "Brukarrettleiing" med ei lettlesi innføring om oppaket til ordboki, og om korleis ho vart planlagd på vegen. Me får grei omtale av oppbygging, ordval, rettskriving (alle oppslagsordi fylgjer 1938-rettskrivingi), tydingar og kjeldetilvisingar. Kjeldetilvisingane åleine er til saman på 48 - førtiåtte sider - , og attåt kjem avstyttingar og kart. Denne brukarrettleiingi er eit sers tenleg hefte for alle som vil bruka ordboki.

Dette tredje bandet tek til med ordi *flusker*, hankjønn til *gigla*, verb, og me finn faste tilvisingar til eldre kjelder, nyare litteratur og innsendt tilfang frå heimelsfolk rundt om i landet. Dei gamle medarbeidarene frå 1930-åri og nyare innsendarar frå siste tiåri har gjeve "Norsk Ordbok" ei sers rik og mangslungi samling med ordsetlar, og sjølve har redaktørane streka ut og laga setlar or nynorsk litteratur so dei no har rundt rekna 3,2 millionar med setlar.

Lell er det ynskjeleg med mykje meir setlar på utbreiing av faste ordlag og vendingar frå heile landet, for sume vendingar har nok større utbreiing enn kjeldetilfanget i ordboki gjev grunnlag for. Me nemner eit lite døme her. Alle som kan spela eit eller anna slag kortspel, kjennen vendingi "friska kort" (dela ut kort på ny etter dei først utdelte vart kaste utan speling; sjå spalte 816), men her har redaktøren mest berre gjeve opp kjelder frå medredaktørane sine (pluss eit par til). Det ynskjelege ville vore at mange fleire rundt i landet kunne verta utspurde *føreåt* slik at opplysingane kunne vorte mykje meir utførlege, ja i dette dømet reint ålmenne.

Eg er svært imponert over det rike kjelde tilfanget dei legg fram, endå om fleire vil finna at sume småting frå deira eige målføre gjerne skulle ha vore med, t.d. *fud-hol*, inkjekjønn, i Sogn berre frå Aurland (spalte 941), men ordet er like vanleg i Lærdal, på Borgund og i Årdal der eg er best kjend. Ingen kjem utanom denne ordboki dersom dei vil vita noko meir om ordtilfang og målføretillfang, for fleire av ordartiklane har ofte mange opplysningar om kor utbreidd den eller den formi er i målføri, sjå t.d. på *fortelja*, verb.

Redaktørane gjer eit sers grundig, utførleg og fullgodt arbeid ut frå det materialet dei har, og når ein veit kor seint og omhugsaamt dette arbeidet er, ikkje minst med korrekturlesing, då er det med liti glede ein hefter seg med eit døme på prentefeil som holkeføre med *-o-* i staden for *-å-*, *hålkje* (spalte 941).

Ei meir prinsipiell omdøming av korleis sume velkjende nynorskord er tydde i abstrakt bruk, i tanke eller førestellingslivet, vil eg gjerne nemna noko om. Døme kan vera ordet *fråsegn*, hokjønn (spalte 930-31) som i tyding 1) og 2) får greie norske motsvar, men so snart me kjem til den meir styringsretta ordbruken frå kontor- og rettleiingstenesta i tyding 3), då haugar det seg mykje opp med *framandord* til å tyda *fråsegn* med: "kommuniké, dekret; kunngjering; proklamasjon, manifest" (spalte 931; ordi kjem i denne rekkjefylgja). På ein måte vert dette å gå galne vegen med di eit *norsk* ord får tydingi si ved hjelp av fleire *framandord* som me helst vil greia oss utan i denne samanhengen. Eg ser vel problemet for redaktøren, men eg skulle ynskja at dei mange framandordi ikkje kom so i ein haug som her, og at ein kunne leggja meir arbeid i nynorsk ordbruk i tydingane òg.

Alle som brukar og steller med nynorsk på ein eller annan måte, må vera sers glade for at me får eit slikt verk mellom hendene med klåre, noggranne tydingar av ordi, døme på bruken og opplysningar om utbreiing i talemålet. Me er redaktørane og utgjevaren Det Norske Samlaget stor takk skuldige, og me kan berre ynskja at band IV av dei tolv planlagde må koma snøggare ut ein dette siste gjorde. Den lange tidi det tok mellom band II (1966) og band III (1994), kjem av det store arbeidet med "Nynorskordboka" (1985). Men det er denne større, *vitskaplege* ordboki me alle treng for det nynorske skrift- og talemålet vårt, slik at me får sjå den rette samanhengen mellom talemålet og bruken hjå diktarane og i faglitteraturen.

Engelsk tilskot til målførelitteraturen

Av Lars Bjarne Marøy, formann i Vestlandske Mållag

Paul Kerswill heiter ein internasjonal målgranskare. For ei tiårs tid sidan var han i Bergen og gjorde lingvistiske etterrøknader. Han hev i tidi etterpå arbeidt med det tilfanget han samla seg, og i 1994 kom han ut med ei bok i serien *Oxford Studies in Language Contact*. Tidlegare bøker i denne serien hev teke fyre seg den sosiolingvistiske målstoda i Israel, stoda for det franske målet i Ontario i Canada, spansk i Los Angeles, korleis engelsk vert nytta i Singapore, sosiolingvistiske granskingar i Afrika og Ny Guinea m.m.

Det er tankevekkjande å sjå emnet til Kerswill i eit slikt stort internasjonalt kringsjå. Kerswill tek fyre seg talemålet til ei samansett gruppa av nordhordlendingar som hev flutt til Bergen og butt der i lang tid. Han granskar påverknad frå bergensk talemål i språkbruken deira. Kerswill gjer nøgje greida for måltilhøvet i Bergen og Nordhordland. Han seger at han interesserar seg for nærumrådet til Bergen alt frå det som ligg 5 mil frå by'dn til det som berre litt 15 kilometer frå by'dn.

Kerswill hev kjennskap til svært mykje norsk målførelitteratur, og han er noko inne på at dei som hev høg utdanning og som hev ei velviljig haldning til nynorsk og dialektar, jamt yver held betre på målføret sitt enn andre. Det kann godt vera at Kerswill hev funne ein eller nokre fåe nordhordlendingar som hev høg utdanning og som held på dialekten i forskingi si. Men for ein lekemann let det seg gjera å peika på fleire døme på det motsette. Kerswill er medvitn um at han berre hev eit lite utval informantar frå eit bygdelag i Bergen, og difor er ikkje dette nokor avgjerande innvending. Det er berre ei registrering av eit sers diskutabelt forskingsfunn. At det er ein samanheng millom velviljig haldning til nynorsk og dialektbruk er heilt ukontroversielt.

Herswill hevdar s. 34 at variasjonen i bokmål og nynorsk hev ført til stor dialekttoleranse. Men han kjem skeivt ut når han i setningi etter peikar på at målføri hev havt ein serskild status etter stortingsvedtaket i 1878. Det vedtaket galdt ikkje bymåli. Kerswill viser til Vikør som skriv at standardisering av talemål berre er påkravt (is in force) i kringkastingi og på teateret, men han hoppar bukk yver at talemålsstandardisering var sett opp til undervisningsemne i den vidaregåande skulen heilt fram til på 1970-talet, jamfør "På Børnenes eget Talemål", Samlaget 1982. Kor langt ein hev gjenge i å

praktisera talemålsstandardisering for 20-30 år sidan, kann nok ymsa noko, men det hev ikkje vore uvanleg. Mange bygdefolk som kom til byen og gjekk på gymnas/skule der, vart tvinga til å leggja um språket etter høgstatusstandarden. Det er fint å snakka um dialektolsemd, men tolsemdi til sernorskt måltifang hev vore, og er vedvarande, heller låg. Det er norsk-dansken som er grunnlaget for måluppfatningi til folk flest. Kerswill sveipar rett nok innum at mange arbeidskjøparar på arbeidstakarane "å føra eit standardisertalemål" seinare i boki, men han gjer lite ut av denne ovrungi.

Det er i det heile råd å kritisera at Kerswill ikkje hev nemnande innsyn i at norsk-dansken hev havt prestisje som standardisera og skrive språk for nordhordlendingane som hev flutt til Bergen, medan norsken er prestisjelaus. Viktige nordhordlands-målmerke kjem ikkje fram i notidnsorsken. Difor vert det rangsnudd å studera kva som endrar seg i talemålet til norhordlendingane. Det vert langt meir interessant å sjå kva som stend fast. Kerswill hev ein tendens til å framstella nordhordlands-mål og bergensmålet som tvø jamlike språk eller dialektar, og det vert misvisande. Det er sjølv sagt umogeleg for ein utlending å fanga upp alle nyansar i den norske målstoda, men det skulde no ikkje vera uråd å nemna at målføreovringar som delt hokjønn og palatalisering og ei rad einskildord ikkje er representera i nynorsk-normalen. Kerswill nemner visst nok palataliseringi ein stad, men avstanden millom skriftmål og talemål burde vera understreka. Bergensarane hev mykje betre samsvar millom skrift og tale i viktige stykke enn nordhordlendingane. I staden gjer han eit nummer av at bergensarane segjer at dei snakkar bokmål, medan nordhordlengingane segjer at dei snakkar nynorsk. Kerswill presiserar rett nok at det sannsynlegvis er den språklege og kulturelle avstanden som fører til at folk hevdar at dei snakkar bokmål eller nynorsk, men han seger likevel ikkje noko um nordhordlands-mål og avstanden til læreboknormalen. Målsogedelen i boki er stutt og byggjer på tilfellelege kjeldor. Bolken er ikkje sentral, men han legg premissar for seinare dryftingar i boki.

Kerswill er nøgjen med å greida ut um dei einskilde informantane og um metodane han nytta, og skriv likefram og engasjerande um det.

Med smil

Ein målmann som ofte hev klaga på offentlege funksjonærar og andre fordi dei brukar bokmål der dei skulle bruka nynorsk, rår til å gå fram på ein venleg og skjemtefull måte. Då kjem du lengst, og du stend framleis på god fot med funksjonæren ved neste krossveg. Ingen likar skjenn og sure ord, slikt berre eggjar til motvilje og tverkeskap. Som rimeleg er. Endå um det sakleg sétt er grunn til å vera hakkande galen, so bit argskapen i deg og tak det heile med ein smil.

Reint fagleg ser boki ut til å stå sterkt på mange punkt. Ho er yversynleg og lett å lesa for folk som er interesserte i emnet. Serleg tenleg og interessant er det at Kerswill gjer eit umfattande studium av tonelagsmotsetnader i nordhordlands-mål. Ålment ser det ut til å vera eit nytt fenomen at nordhordlands-mål tek upp tonelagsmotsetnader. Kerswill meiner det er viktig å undersøkja kor godt målbrukarane oppfattar tonelagsmotsetnader i eige og andre sitt målføre. Tonelagsmotsetnader ser ut til å verta best oppfatta i dei største bymåli i Oslo, Bergen og Trondheim. I andre målføre ser tonelagsmotsetnaden ut til å verta dårlegare oppfatta både av folk på staden og av målbrukarar frå andre kantar av landet. Til yvermål byggjer Kerswill upp under dette med si eigi forsking. Kerswill tek òg upp realiseringi av den bergenske schwajjoden. Denne ljoden ser ut til å breida seg i bygdemål. Dryftingane kring dette er interessante.

Boki er eit tilskot til den norske målførelitteraturen, og eg ser ikkje burt ifrå at ho kjem til å få høg kjeldestatus. Fyrst av alt er det dei reint faglege utgreidingane i boki som er mest solide. Tilnærmingi til den norske målstoda synest kunstig, sétt frå min ståstad. Men det er grunn til å peika på at Kerswill trass i alt hev fenge med seg mange serdrag ved den norske målstoda.

Kan målrørsla uppnå måljamstelling?

Av Lars Bjarne Marøy, formann i Vestlandske Mållag

På komande årsmøte skal Noregs Mållag vedtaka nytt arbeidsprogram. Det nye arbeidsprogrammet vil prioritera jamstelling høgare enn skulemål. Jamstellingsarbeidet skal vera den viktigaste oppgåva framryver, slær programframlegget fast. Arbeidsprogrammet sluttar seg til prinsipprogrammet til Noregs Mållag; der heiter det at laget skal: "...arbeide for dialektbruk i alle samanhengar og for at folket samlar seg om og tek i bruk det nynorske skriftmålet".

Etter at Olav Randen, leidaren i Noregs Mållag, la fram programutkastet, hev det gjenge eit ordskifte kring prioriteringi mellom skulemålsarbeid og jamstellingsarbeid m.a. i Dag og Tid. I Norsk Tidend nr. 1/95 strekar Olav Randen upp korleis han vil gå fram i jamstellingsarbeidet. Han set upp tri fasar: I den fyrste fasen skal Mållaget samla inn dokumentasjon yver nynorskprosenten innanfor ymse samfundsumråde. Denne informasjonen vil han spreida i flogblad og avisor. I den andre fasen skal målfolket samla seg um å krevja målparagrafar i samskipnader, lag og i andre institusjonar. I den tridje fasen skal jamstellingskravet veksa fram ved at målfolket tvingar igjenom målparagrafar. Det skal føra med seg at staten vert tvinga til å betra jamstellingi m.a. gjennom ei ny mållov.

I ordskiftet i Dag og Tid hev Randen møtt kritikk først og fremst frå Anders M. Andersen. Andersen meiner at skulemålsarbeidet er avgjerande for å få nynorsken inn andre stader. Andersen meiner at målrørsla hev kome på offensiven dei siste 20 åri av di ho hev samla seg um å ha skulemålsarbeidet til yverordna arbeidsuppgåva. Å umprioritera no vil føra til tilbakegang i skulen. Då vil målrørsla verha meir lettårlig andsynes riksmålsagitasjonen, meiner Andersen.

Andersen peikar dessutan på at skulemålsarbeidet er den viktigaste måten å få brote målstengslone i byane på. Igjenom skulemålsarbeidet i byane kann me snu gamle fordomar um at bymål er norskdansk. Jamstellingskrav vil gjera at Mållaget kjem på offensiven i dette arbeidet.

Andersen meiner vidare at arbeidet for jamstelling vil *veikja* siktemålet um nynorsk til einaste riksmål. Andersen meiner at Mållaget må krevja meir nynorsk og *berre* meir nynorsk. Fyrst når folk vel nynorsk mange stader i landet, vil staten gjeva oss jamstelling.

Den tidlegare mållagsleidaren Marta Øverås Falch meiner at Mållaget må intensivera skulemålsarbeidet m.a. med å betra uppskulingi av lærarane og journalistane på journalisthøgskulane.

Mållagsstyret hev vorte kritisera av dei som fryktar at skipnaden med skulemålskrivar vil verha veikt. Mållaget hev òg vorte kritisera fordi jamstellingsarbeidet ikkje hev vorte konkretisera.

Randen hev svara at jamstellingsarbeidet er viktig fordi målrørsla hev ein nederlagsstempel yver seg som gjer at mållaget ikkje får god nok utteljing med skulemålsarbeidet. Randen meiner det finst u-utnytta krefter i målrørsla som kann nyttast på ein betre måte. Jamstellingsarbeidet vil kunna kveikja eit breidare engasjement innanfor målrørsla, og gjera det lettare å føra skulemålsstrid. Randen meiner dessutan at det gode målpolitiske verlaget i dag bør nyttast til å kjempa fram meir nynorsk på ymse samfundsumråde.

Dette er berre ei stutt framstelling av ein sentral del av ordskiftet um utkastet til nytt arbeidsprogram for Noregs Mållag. Vestlandske Mållag hev fylgt denne delen av ordskiftet.

*

Andersen M. Andersen hev ein interessant teori um at målrørsla hev kome på offensiven att p.g.a. at skulemålsprosenten hev stabilisera seg og jamvel auka noko. Men eg trur det er umvendt. Då målrørsla kom på offensiven på 70-talet og seinare, vart det råd å gjera noko med skulemålsprosenten. Tiåret 1965-1975 førde med seg ei rad endringer som hev gagna målrørsla. Fleire nynorskbrukarar fekk t.d. tilbod um vidaregåande upplæring innanfor nynorskommunar. Tidlegare måtte mange reisa til ein bokmålskommune for å få eit slikt tilbod. Det kom distrikthøgskular, dei tri fyrste i 1968. Dialektlinja byrja å vinna fram m.a. fordi nynorskbrukarar og andre fekk større sjølvtilitt, trass i at dei laut flytta og busetja seg i eit nytt miljø. Dessutan kom Norsk student- og elevmållag, som seinare vart til NMU, tidleg på 1970-talet. Målrørsla fekk høve til å odla fram aktivistar, og den målpolitiske aktiviteten voks. Desse og fleire andre faktorar trur eg hev vore med på å hjelpe fram den stabilisering av skulemålsprosenten som me hev sett dei siste 20 åri.

Skulemålsprosenten er den viktigaste måten å få brote ned målstengslor i byane på. Eg er samd med Andersen i at skulemålsarbeidet i byane er svært viktig. Men me treng å føra ein breidare strid enn berre i skulen. Det Randen legg fram som den andre fasen i NT, er å få alle typer samskipnader til å vedtaka ein målparagraf. Me får ikkje 100 prosent nynorsk yver alt med ein gong. Då må det no vera betre at me freistar å pressa målprosenten so langt upp som me

kann.

Dette fører fram til Andersens argument um at me må ha meir nynorsk fyrst me kann leggja press på staten. Her ser Andersen ut til å dela oppfatning med Randen. Men dei vil nyttja ulike strategiar.

Østerås Falch meiner at me må intensivera skulemålsarbeidet gjennom å betra uppskulingi/utdaningi av lærarar og journalistar. Det vil ikkje vera dumt å arbeida for at læreplanane ved lærarhøgskulane og journalisthøgskulane skal taka umsyn til nynorsk. Men det er grensor for kva ein kann uppnå gjennom eit slikt arbeid. Nynorsken må vinna fram utanfor skulen òg.

Olav Randen hev argumentera med at Mållaget treng framgang på ein breidare front enn i dag. Han hev truleg eit poeng i at målrørsla hev resurspersonar som kann nyttast i ein strid for måljamstelling innanfor ei rad institusjonar. Men det gjeld meir enn noko anna å motivera folk til å argumentera for jamstelling. Jamstelling er, slik eg ser det, eit rettferdskrav um like tevlingsvilkår for nynorsk og norskdansk. Dessutan eit krav um at samfundsinstitusjonar i prinsippet nyttar like mykje nynorsk som norsk-dansk. Grunngjevingane for jamstelling er i mange tilfelle dei same som grunngjevingane for nynorsk til einaste riksmål. Professor Kåre Lilleholt meiner det er fire grunngjevingar for materielle jamstellingskrav som hev gjenge att: *sosiale argument, nasjonale argument, identitetsargument og tvokulturarument*.

*

Det hev synt seg at der både måli er likt representerte, der vert det ofta språkfred, for målbrukskarakterane vert vane til kvarandre og lærer å akseptera kvarandre. Men Randen legg opp til eit mødesamt arbeid, og det spørst um målrørsla hev aktivistar nok til at arbeidet kann lukkast. Studiearbeidet bør truleg aukast munaleg, og ikkje minst må Randen kunna visa at jamstellingsumgrepet kann fyllast med eit innhald som ymse grupper innanfor målrørsla vil gå god for. Vestlandske Mållag vil leggja serleg vekt på å fylla jamstellingsumgrepet med nasjonal argumentasjon, og me vil dessutan leggja vekt på at nynorsk og norskdansk er likeverdige målformer.

Randen hev vorte kritisera fordi han let til å yvervurdera kva ein kann uppnå av måljamstelling andsynes styremaktene. Og det er eit veikt punkt, men Randen viser til at målrørsla er ei sentral og stor kraft som styremaktene må taka umsyn til. Mykje vil stå på um målfolket sjølv vil slutta opp um Randens politikk.

HANS ROSS - målgranskars og ordboksmann

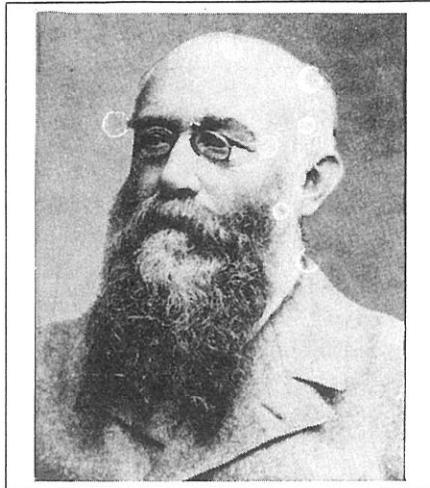
Det var i Holum 14/4-1833 Hans Ross vart fødd, og der voks han upp på prestegarden Fodnebø. Han var son av sokeprest Hans Christian Ross og Magdalene Catherine Edler Meyer. Hans Matthias Elisæus Ross, som vart ein av dei store målgranskars her i landet, var ungkar all sin dag, og han døydde i Christiania 16/7-1914. Han vart gravlagd på Nordre Gravlund, og seinare vart det reist ein minnestein der uppe. I nærliken av kapellet i gravlunden finn me denne steinen der det berre stend eitt namn: "Hans Ross 1833-1914". Siste staden han budde i Christiania, var i General Birchs gate 30, fjerde høgdi, ikkje mange stigi frå den noverande veterinærhøgskulen.

Frå først hadde Hans Ross tenkt å slå inn på teologi, og i Christiania gav han seg i kast med det faget og tok eksamen med laud i 1855. Men Ross var ein teolog som hadde andre hugmål; no vart det språklege interesser som kom til å røra seg i hovudet hans. Og alt i slutten av 1840-åri fekk han sjå ei bok av Ivar Aasen og vart uppglødd; det må ha vori stutt tid etter mars 1848 då Aasen gav ut "Det norske Folkesprogs Grammatik". Ross var enno på katedralskulen i Kristiansand då han fekk interesse for norsk mål og målgransking, og for honom vart dét ei livsuppgåve.

Som kjent kom "Ordbog over det norske Folkesprog" av Ivar Aasen ut i 1850, noko som måtte vekkja Ross si interesse endå meir. Og no i 1995 er det 100 år sidan det store ordboksverket hans, "Norsk Ordbog. Tillæg til "Norsk Ordbog" af Ivar Aasen" vart utgjevi (1895). Dette arbeidet er ei rein gullgruve for dei som vil ha eit bilæte av ordtilfanget. Ikkje minst er boki ei kjelde til studiet av norsk talemål, for ho inneheld so mange opplysningar um ulike former i målføri med heimfesting til den og den staden. Med denne ordboki frå 1895 må ein segja at Hans Ross hev vori ein vyrdeleg arvtakar etter Ivar Aasen.

I det fyrebuaned arbeidet til ordboki var det vanskeleg for Ross å få høve til å gjera oppskrivingsferder rundt ikring landet for lengere tid; han var lærar og hadde berre feriane frå skulen å ty til. Frå 1866 og frametter var han på granskarsferd meir og mindre; han fekk stipend frå Universitetet 1867-69, men i åri fyre 1877 laut han greida seg utan, heilt til han fekk studnad frå staten.

Det andre storverket Ross gav ut, var "Norske Bygdemaal" frå åri 1905-09, og det inneheld mange opplysningar, serleg frå Vest-Telemark. Men ljodskrifti fylgjer

ikkje alltid den som Johan Storm sette upp; ho skil seg noko ut hjå Ross. Verket gjev likevel gode yversyner, og det vart godt motteki i samtid; me kjenner òg ein umtale av Marius Hægstad i "Den 17de Mai" for 16. november 1905, nr. 135 s. 1.

Det var til god hjelp for Ross at han kunne finna heimelsfolk frå landsbygdi inne i hovudstaden, so det var ikkje alltid like naudsint for honom å gjera lange reisur for å henta opplysningar til verki sine. I fortalen til "Norsk Ordbog" 1895 reknar Ross upp namn på heimelsmennar som sende ord og former skriftleg til honom frå ulike landsluter. Av dei folki var det òg nokre han hadde tala med og hørt på Stortinget. Me hev slike som Ole Larsen Skattebøl frå Hallingdal, O. K. Ødegaard frå Valdres, Olaf Sveinsson frå Seljord, Per Goverud frå Hof i Vestfold og andre. I same fortalen nemner Ross Amund B. Larsen soleis: "Meddelelser om Ord af Maalene i Solør og Naboegne af Amund Larsen, høist værdifulde ikke ved deres Mængde men ved den videnskabelige Utdredning". Og i ein fotnote upplyser Ross um utgreidningi "Lydlæren i den Solørsk Dialekt", som han serleg nyttar i ordboki frå 1895. På anna hand er det sagt at Ross fekk fleire munnlege opplysningar av stortingsmann Jonas Mikael Ueland frå Sud-Rogaland.

Det ser ikkje ut til at Ross kom til å stellla noko nemnande med norsk målsoge; det var rein målføregranskning og arbeidet hans med ordboki han helst var uppteken av. Det gjekk ikkje ut på å tidefesta ljodvokstrar med årstal frå gamle kjeldeskifter, og elles veit me at Marius Hægstad gav ut ei systematisk ordna bokrekke med emne frå målsoga. Men Ross tok gamalnorske grunnformer med til jamføring med døme frå nynorske målføre,

som han reknar upp i "Norske bygdemål", for å syna upphavet. Og i det verket er grunnformene attgjevne med feite typar.

I "Norsk Ordbog" finn me rett nok skriftformer som Ross gjev upp frå 1406 under uppslagsordet "Folk"; der segjer han m.a.: "Allerede i Diplom fra 1406 (Dipl. N. I, 440) forekommer Navnet "Fookki" og "Fokki" = Folki, fra Nissedal i Tel., hvor Lydforholdet dog nu er vendt tilbake til det ældre (Folk)." (Nummeret på brevet er 608 i band I.) Dette høyrer vel berre til undantaki, for norsk målsoge var ikkje hovudsak for Hans Ross; dét var ordbokverket og utgjevingi av "Norsk Bygdemaal". Og det var nettupp i desse greinene av målvitskapen han kom til å gjera eit grunnleggjande arbeid.

Johan Anthon Schulze

Kyrkjessogelaget imot bispelege "kirkenavn"

Kyrkjessogelaget for Bjørgvin vedtok på årsmøtet sitt samrøystes ei fråsegn til biskop Ole D. Hagesæther um den nye "skikken" med å setja ekstranamn på nye kyrkjer. Ein av talarane i debatten vilde at det skulde gå kopi av fråsegni til Bjørgvin bispedømeråd, men årsmøtet nøgde seg med å senda det berre til biskopen i denne umgangen.

Fråsegni til biskop Hagesæther lyder:

"Gjenom referat i pressa er det vorte kjent at biskopen hev teke i bruk ein namneskikk for nye kyrkjer. Attåt det offisielle namnet før kyrkja eit namn som biskopen hev funne og som vert ført inn i "kallsboken". Til no hev Haga kyrkja i Samnanger fenge namnet "Kallets kirke", og ei kyrkja på Askøy heiter "Mulighetenes kirke".

Kyrkjessogelaget for Bjørgvin bispedøme hev på årsmøtet sitt i Bergen 24. mars 1995 dryfta denne praksisen. Me kjenner ikkje til at sovori namnegjeving hev vore i bruk tidlegare i bispedømet, og me finn det upraktisk at kyrkjer skal ha two namn, eit offisielt og eit anna som er fastsett av biskopen utan at kyrkjelyden er spurd til råds. Dessutan er det velkjent at i store luter av bispedømet heiter det vigsla gudshuset kyrkja, ikkje "kirke". Årsmøtet meiner at biskopen bør vurdera denne namnegjevingi nærare."

Med målbøker i skreppa

Av Bjarne Rabben

Bygdebokskrivaren og diktaren Bjarne Rabben frå Moldustranda på Sunnmøre var på utferd og selde målbøker i Sogn i 1926, 19 år gammal. Me prentar her nest siste bolken av den forvitnelege ferdaskildringi hans, der han tek oss med frå Gudvangen mot Voss. Slutten kjem i neste nummer.

Etter ferdi

No er det lenge sidan eg var ute og rak. Sumt hev eg vel gløymt. Men det er då sumt eg minnest enno. Eg hugsar eg å til kvelds hjå Olav Sande. Det var té med si-tron i. So tok eg velfar med dei two, Olav Sande og kona hans, takka for meg og ynskte deim visst og signing på deira gamle dagar. Då fauk Sande upp: "Nei, høyr på han, du! Han segjer me er gammel!" So tok han meg i herdane og riste meg. Skruven! Og han stod der, den vesle mannen med det kvite skjegget, stod og studde seg til orgelet. Det var slik ein blid blenk i augo hans, og det låg smil um munnen. Kan henda tenkte han: Far uti verdi, kar! Du er ung, ho vil nok leika med deg. Men berre gled deg, du, fordi du er til. Gled deg når det gjeng vél, og gled deg når det gjeng ille. Det er gleda yver livet som held modet uppe. Farvel!

***

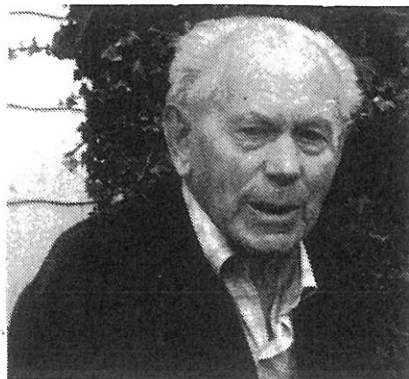
Stille månenatt på Sognefjorden. Fjellheimen kvilande i blåbleik dis, fjorden ein draumsjø med månen og stjernone og æveblånen i fanget sitt. Det fysser um stammen, det skolar under hekk, og djupt nedi skipsmagen buldrar det. Er det sjøen som fræser og er arg fordihan vert uroa i draumen sin? - *Det kimer frå kvelv, det braglar og skjelyv, kven håttar vel ord, når draumen slær vengjer um jord!*

Der ligg Fimreite. Og so ber det innbyr mot Aurlandsfjorden. Men eg er trøytt, og so legg eg meg til å sova.

Det var morgon då eg vakna. Måne og stjernor var burte. Skodda var komi i staden. Ho låg midt nedi fjelli, kvit og tjukk. Og der inne var Flåm. So var ikkje fjorden lenger.

Eg skulde til Gudvangen. Høvde det då so at båt gjekk ikkje frå Hermannsverk til Gudvangen direkte, men la ferdi um Flåm. Eg kunde ikkje betre ynskja det.

So ber det ut att. Båten bøygjer um Beitelan, og Nærøyfjorden opnar seg. Opnar seg? Berre ørlite grand. Elles er det stengt all staden. Var det ikkje her tyskekeisaren

fekk blodstogg av redsle? Han trudde det bar lukt i berget.

Fjorden er smal og gjeng i krokar, opnar seg ein grand etter kvart me glid innbyr. Men han er snar å stenga seg att. Og fjelli er føle. Ein hev liksom kjensla av å vera Josef i brunnen.

Fram mot middag legg båten åt i Gudvangen. Eg tek skreppa og gjeng på land. Det kjem ein og spør um eg skal langt. Jau, eg skal ein heil mole, eg skulde til Voss. Han skal langt, han òg, og han hev ei småggjente med seg. Han spør um me ikkje skal taka skyss framåt Kleivi. Jau, det kunde vera bra, det. Eg set skreppa frå meg so lenge. Eg ser mannen stend og talar med ein køyrekar. Eg gjeng burtåt og spør korleis det gjeng. Skyss skal me få. Men eg må vita prisen. Den er kr. 3,50 til manns. Eg veg på det ei stund, men eg finn det vert for dyrt. So tek eg skreppa på rygg og raklar i veg. Det vert nok gale med fotverket, skynar eg. "Men de lyt nøyta dykk og halda ut. Det er bra veg. Slett ikkje bratt. Det er berre ein bakke her langt framme, ei kleiv. Når den er vunni, ber vegen undan." Solcis talar eg trøyst til føtene mine.

Det regner. Og eg tenkjer med meg: Skal all skodda regna ned, so vert det mykje til væte. Regnfrakken hev eg ikkje brukt stort på heile ferdi. Han ligg millom skreppa og ryggen, skal liva ryggen for nøgg. Nedste skreppekanten er både hard og kvass, og ligg ikkje frakken slik at han tek av, so vert det heller ilt yver krossbeini.

Men no lyt det våga seg um det svid ilt yver krossbeini. Eg tek frakken fram og breider han yver både skreppa og meg.

Dalen frambyr er trong og djup. Svarte og skrämelege ris fjellveggene på båe sidor. Det er berre middag, men det er skumt i dalen, for himmelen er trond, og skodda ligg i fjellom.

Det er tungt å ganga. Eg fær liksom ikkje anda djupt nok. - Ja, det er skreppa som tyngjer. Men dei tyngjer, fjelli òg. Eg tykkjer dei heng frambyr meg frå kvar sida, tanar seg mot kvarandre, sig nærmare og nærmare. Vert det ikkje myrkare etter kvart?

Nei, dei hev nok ingen samanheng med dette, dei verselinone som kjem fyre meg:

Det er natt, og det er nivst, det nye horoskop. Det er natt, og det er nivst når verdi ryk i hop, Ja, når heile verdi rivnar i eit redslerop.

Ein køyrar når meg att. Med eit digert lass matvaror. Og køyraen sit uppi, og hesten luntar i veg slik han sjølv vil. Um litt når eg køyraen att - og gjeng framum. Ser du det, kar! Lengdi millom honom og meg vert større. Eg sig frå honom. Men so når han meg - og fer frå meg att. Noko etterpå kjem skyssen eg skulde hatt. Eg hev vel gjenge halve vegen.

Han kjem fram som krek òg. Men Stalheimskleivi er tung. Eg må kvila rett som det er.

***

Uppå høgdi komen, kviler eg ut. Det ris fram ein stor, raud bygning - Stalheim hotell. Og striden um Stalheim hotell ligg i lufti enno, det er ikkje lenge sidan. Striden um skjenkerett.

Med eitt vert eg so underleg, hev mest hug å gråta. Det stend ein bautastein her, Sivlesteinen. Og det vert so levande ikring. Det segjer Sivle alt i hop. Dei two fossane syd og syng som då han før her og var liten gut. Og høgt uppe ligg Sivle-gardane - med brådjupet under. Det er vel natur å ein Sivle her. Fjellet, fossen, djupet og høgtinden, her er ikkje nokon millomting. Or denne villskapen kom han - or folkevillskap og naturvillskap. Men som fossen kan syngja i blidin ro og høgtinden gyllast av spelande sol, slik tonar det stundom ein unders fagerdom og ein barnleg reinleik or Sivle sin song. Hadde ikkje mor Noreg anna å gjeva, so gav ho då Stein på minnet hans. Mangt eit brot vert sona på den måten. Hev ettertidi lært å taka det på annan måte?

Eg talar med postopnaren på Stalheim og byd honom Aasens ordbok. Ja, den hev han hug å kjøpa, men han hev ikkje pengar nett no. "Men gakk inn til far min nedpå Uppheim, han vil nok kjøpa henne." - "Kva heiter far din då?" Han nemner namnet, og eg tek i veg.

Til s. 9

Frå s. 8

Det lid med dagen, og eg hev ei mil å ganga. Men det ber jamt undan no.

Eg gjeng og gjeng. Den mili tek visst ikkje ende. Det tek til å skymast då eg kjem ned til eit vatn. Eg tek kartet fram. Jau, i nedste enden av vatnet skal Uppheim vera. Då er det vel ikkje lang molen att. So kan eg finna mannen, bjoda fram ordboki og med same spryja etter hus for natti. Han er postopnar, lærar og kyrkjesongar, sa han på Stalheim. Er han dertil målmann, so hev han vel litt hjarta for meg som fer med målskreppa.

Det tek til å verta gale med føtene. Og skreppa tynger. Godt at regnet gav seg, so eg fekk leggja frakken under skreppa.

Vegen gjeng langs vatnet. Det blæs ein liten turr vind imot. Og det skvalar nedi steinane nedmed vatnet, kviskrar um alle underlege ting, surklar og siklar og småpratar og hev lått og løgje. Det er same småputringi allstad. Eg hev då fylgle. Og det er ikkje heilt stilt. Men på landet på hisida vatnet er svart og myrkt.

Jau, so er eg framme. Det heng ei postkasse på ein vegg, det må vel vera her. Eg gjeng inn. Ein ung mann sit inne. Det kan ikkje vera postopnaren og læraren og kyrkjesongaren. Eg fær greida på at det er sonen.

"Eg tala med bror Dykkar uppå Stalheim. Han heldt på og vilde kjøpa Aasens ordbok av meg, men hadde ikkje pengar. So bad han meg ganga til far Dykkar. Han vilde nok kjøpa boki, sa han."

No ja, men faren var ikkje heime, kom ikkje att fyrr i morgen.

"Er det råd å få hus her nokon stad?" Mannen er viljig til å gjeva råd: "Høyr etter hjå handelsmannen, han plar hysa ferdafolk. Kan ikkje han, lyt du spryja grannen, vegvaktaren."

Eg takkar og gjeng. Det er myrkt vorte. Han peika på nokre ljós eg skulde ganga imot. Um ei stund er eg hjå handelsmannen. Her stend fem-seks hus i lag. Eg kjem til handelsmannen først. I kjellaren er det mykje folk. Karfolk. Dei pratar og puplar, sputtar og røykjer, sit på diskene eller styd seg til veggen, det er so heimsleg. Men der inne hev eg ikkje noko å gjera, eg lyt upp og finna kvinnfolk. Det er fulla deim eg lyt trøysta meg til. Eg bankar på, og det svarar um ei stund. Det er både kvinnfolk og karfolk der inne. Men det berst meg fyre so underleg: Eg kan visst lata vera å spryja etter hus her. Eg spør no likevel. Eg lyt venta ei stund på svar. Ikkje veit eg kven eg skal venta svaret frå, og det er likt til at dei veit det ikkje sjølv Heller. Kvar lit på at nokon annan skal svara. So er det eit

kvinnfolk som ser upp, og eg ser svaret i andlitet hennar. Dei hev nok ikkje seng, dei, nei - fær høyra burt til grannen.

På tunet til grannen stend ein bil. Nokre gutunar sit og læst køyra. Eg gjeng inn, møter ei kone i døri og helsar. Ho svarar so stilt og spakt. Eg spør um ho hev eit ørlite rom åt meg. Eg sa visst ikkje noko gale, anna spurde so vent eg var god for, men det munde vera gale nok, det, for no hagla det ei heil preike utever meg: "Hus her? Koma no seine kvelden - skulde folk kanskje gå og venta på at einkvan kom og vilde hava hus for natti? Ein hadde det då ikkje so Reidugt heller til ei kvar tid. Dessutan hev eg ein losjerande fyrr. Han hev til og med bil, so eg hev nok å stella med." Eg er åt og skal spryja um ho skal reida seng åt bilen òg, men ho spør med same um eg hev spurt hjå handelsmannen. "Ja, eg kjem derifrå." "Fekk du kje hus der då?" - "Nei, dei kunde ikkje hysa meg der, dei bad meg gå hit." - "Kunde ikkje? Vilde ikkje! Seg det!" - "Det vert deira sak. Det er sameleis her òg, skynar eg?" - Ho legg hendene i hop. Kjære, eg høyrdé då vel kva ho sa. Eller trudde eg ho laug? Men handelsmannen hev rom, både eitt og two. Men når folk ikkje vil hjelpe, so - .

Med same eg gjeng ut, støyter eg på ein mann og ei kone. Mannen ber ei lykt. Kona ber bytter. Dei kjem frå fjoset. Eg helsar og spør um dei kan hysa ein mann yver natti. Hev spurt på two stader no. Sant å segja, dei hev det ikkje slik fyre. "Det er gale skal du ikkje få hus nokon stad. Kunde me so sant hjelpe deg! Men det er uråd. Men me skal høyra her nede." Og so bed dei meg fylgja. Kona gjeng inni eit hus på nedsida av vegen, og eg kjem etter. Ho gjer greide for kva ærend eg er ute i, og eg sannar at eg er ein farande svein som gjerne vil sleppa å liggja under open himmel. Eit midalders kvinnfolk sit og spinn. Ho hev lagt handi på rokkehjulet og sit og ser på oss med store augo. Nei, ein skulde ikkje tru det, at eg måtte liggja ute. "Me eig ikkje halmbös i sengjene, og lite klæde hev me." Og so den same leksa: "Gakk burt i det kvite huset ned med elvi. Der bur ei kone åleine. Ho hev rom."

I det kvite huset ved elvi er døri stengd. Eg gjeng attende og fortel det. "Ho kan ikkje hava lagt seg enno." Og so tek dei til å leita etter henne. Dei er svært hjelpsame soleis. Dei finn henne hjå handelsmannen. Og so lyt eg inn der eg fyrst var. "Dei segjer det er ei kone her som hev husrom åt meg - ." Eg ser meg rundt og fær auga på ei kone burti omnskråi. "Er det De, det?" Det er ei liti togn. Ho burti omnskråi

tek det med ro - endå eg skynar ho veit so inderleg vel kva ho skal svara. Nei, ho hev det ikkje slik at ho kan hysa framande.

Trøytt og leid tek eg skreppa på rygg og gjeng. Eg sjagar nedetter den smale, steinute vegen. Komen ned på storvegen, tek eg på å gå det eg vinn. Det er 3 kilometer til Vinje. Eg rekk vel dit ein gong i kveld. Der er det hotell

Med dette sluttar skildringi av skreppeferti. Etter minnet hev eg skrive ned det som seinare hende.

(Meir)

Fyrste norske apotek 400 år

I 1995 er det fyrste norske apoteket 400 år. Det er Svaneapoteket i Bjørgvin, som var opna i 1595. Fyrste apoteket i Oslo kom i 1628 og i Nidaros i 1661.

Fyrste kjende apoteket utanlands finn me i Bagdad i år 750, i Italia kom det apotek på 1000-talet, og i Tyskland, England og Frankrike på 1300-talet.

Den som skal driva apotek må ha statleg løyve, og i dansketidi var rettane til apotekdrift ervelege. Etter frigjeringa frå Danmark er rettane personlege. Statsløvc trengst òg i dei andre norderlandi, men i land som Storbritannia og Sambandsstatane er apotekaryket fritt. For å driva apotek her i landet trengst eksamen frå farmasøytsk studium og nokon praksis etterpå.

Våreventyr

*Eg går og ruslar i vårsoldagen.
I hjarta tonar ein nyfødd song.
Og når eg sit uti blomehagen,
eg ser eit eventyr enn ein gong.*

*Her lyser liljer og tulipanar.
Alt veks så fort eg det mest kan sjå.
Sjå sviblar lyfter opp fagre fanar,
mest som dei tøyser seg opp på tå.*

*Og me kan gå her i livsens kvelden
og leva midt i ein nyskapt vår.
Og glad eg kjänner den same elden
eg ein gong kjende i unge år.*

Ragnvald Hidle

Dette er - freden

Av Aslaug Høydal

I 1945 var eg lærar i Lårdal, før att og fram millom skulane Eik og Håtvæit.

Noko utanfrå var på veg, me hadde visst det lenge. Og so kom våren, no måtte det hende. Alt hadde budd seg. Blåveisane urde fram millom snofennane. Den fyrste heggeblomen spratt ut i slutten av mars. Eit under frå skaparens side. Han hadde ikkje gløymt kånn. Full vår i april.

7. mai, eg spring upp bakkane frå Eik skule. Det er rart. Til vanleg spring eg berre om morgonen. Men i dag er det ikkje vanleg. Noko hev hendt, eller held på og hender. Eg skjøna det midt i fyrste bakken. Eit ukjent mål lyder frå øpe glas. Ikkje heilt ukjent mål. Men den måten det lyder på. Noko me hadde gløymt boit i høystaden. Dempa ned ljoden, kviskra et-terpå.

No ropar det yvi heile grendi.

Det neste kjem i same rennet. Flagg som breier ut fargane - raudt, kvitt og blått. Slik ser det ut mot dei vågrøne bakkane.

Springe vidare, føtene tærer snautti jordi. Ein ny tanke gjer meg ør. Alle som hev rømt på skogen. No kan dei koma heim, til dei som ventar. Og alt det andre - fengselsdynnane vil opne seg. Aviser, radio, ingen som treng kviskre. Det vert for mykji på ein gong. Eg må stoppe. Venje meg til, det er ikkje gjort på nokre minuttar.

Nye flagg, meir fargar. Nye apparat ropar frå glasi.

- Dette er - freden!

I stykkevis må det gange upp for meg. Springe på nytt. Fortelje det alle veit.

Der skimtar eg det kvite huset på toppen, Gullkopp. Og i dag er det ikkje tid å taka svingen. Hoppe yvi gjerde og steinrøysar. Rop her au, frå tunet. Ingebjørg stend med noko raudt i handi.

- Du må nøyte deg!

Ho trippar rundt flaggstongi.

Vera med og heise flagget. Eg skjønar kva ho meiner.

- Fred -

- Fred.

Nytt og rart ord, men no kjem det av seg sjølv.

Det neste. Me stend ved stongi. Fem år sidan ho var i bruk. Og snori, vil ho halde? Ho held. Det vert kurstilt. Flagget gjeng sakte til topps.

No trillar tårene - 7. mai 1945.

*

Morgon 8. mai, eg er på veg til Håtvæit skule. Spring mot flokken. Møter ein

springande flokk.

- Det er fred, fred - !

Eg må høre det frå alle, svara alle. Me skjemdest ikkje for å vera rare desse dagane. Krigen hadde stengt for so mangt i fem år. No må det ha luft. Me er annleis enn før. Vil alltid vera det.

- I dag vil me gange i tog!

Slik lyder neste rop frå ungane.

- Gange i tog 8. mai?

Til vanleg ville eg tenkt slik. Men no, det einaste med meinings. Skule i dag, sitja inne? For ein umogeleg tanke. Alle rom ville verta for små, alle tak for låge. Himmelaket greier seg, kanskje.

- Men tog? Dei største borni er snautti år. Aldri gjenge i tog, aldri havt flagg. Og til tog høyrer flagg. Det veit alle. Dei hev teikna 17. maitog til kvar teiknetime sidan jo.

- Me lagar flagg!

Borni er so visst ikkje upprådde. Renner til skåpet etter teikneblokkar og fargar.

- Skal eg hjelpte?

- Trengst ikkje.

- So lagar eg flaggstenger.

Og medan borni laga flagg, dreiv eg borti eit seljholt og spikka til flaggstenger. Drivkvite seljeteinar. Borken sleppte viljig veden. Det var tidleg vår i 1945.

Snart druste ungane mot meg, vifta med dei ferdige flaggi.

- Er dei ikkje fine?

- Dei finaste flagg eg hev sett.

So vart det nagling og banking for å feste papirflaggi til stengene. Men det gjekk unna. Her var nok av viljuge hender til å hjelpe. Midt i dette kom ein liten tasse på fire år springande.

- Eg fekk lov av mama!

Han stod der med mjølkeflaske i eine handi, og niste i den andre.

- Me lagar eit omfram flagg til Kai.

Dei two største gutane, Steinar og Kjell, var alt på veg inn att i skulestogo.

Ei flaggstong til, og minsteguten stod der med smil i kinni, og smil i flagget.

- Mama sa at det er fred.

Jau, Kai kunne berre smile.

“Gud signe vårt dyre fedreland”. Dei minste stemnde i. Og litt ut i andre verset kom toget i gang. Ned bakken, inn på storvegen. Og desse ungane kunne gange i tog. Two og two med passe millomro. Dei kunne syngje i toget au. Kanskje fordi dei aldri hadde vore med i 17. maitog før kriegen.

Fedrelandssongane hev mange vers. Og no kom det vél med. Dei skulle rekkje

til heile dagen. Og rokk dei ikkje til, var det berre å byrja på nytt.

På hellene og i glasi stod folk og vinka med flagg.

- Til lukke med freden!

- Lukke med freden!

Ropi lydde gjennom heile grendi. Ja, vidare inn i skogen. Rop og song. Ikkje tale om å snu. Gange i tog heile dagen. Syngje om landet. Nei, me skjemdest ikkje for å vise gleda.

Dur og smell bak oss. Vedabil, det var lett å høre. Braket frå han døyvde jamvel 8. mai-bruset.

Ein stor grøn lastebil kom dampande i augneleitet. Svart røyk valt ut av kjeret på sida. Rå ved som osa og rauk.

- Hurra for freden!

Ungane vifta med papirflaggi.

- Til lukke med freden!

Sjåføren stogga og tøygde seg ut. Eit blidt andlet. Ukjent for oss, men i dag var alle kjende.

- Vil de køyra med?

- Ja, ja! Det ville alle. Og på lasteplanet var god plass. Syngje, svinge med flaggi, her var plass til alt.

Men no ville ikkje vedabilen lengre. Han nekta plent. Nokre host og smell, so stana motoren heilt.

- Eg fær mata han litt.

Sjåføren kom med ein svart sekk. Tømde vedkubar i kjeret. Stampa upp og ned med ei stong. Tømde nedi resten.

- No treng eg ikkje spara på veden. Snart vert det bensin.

Han ledde og stampa so gneistane spruta. Nøyte seg attende til rattet. Smell, gufs og rykk so var me i gang. Smal glenne som bilen fylte ut. Mørk granskog på kantane. Dette var moro, reine oppdagingsferdi. Alt som fylgde med freden. Framfor låg ei rekkje med dagar, fulle av fred. Det store eventyret alle hadde drøynt om. No var me på veg inn i det. Lastebilen var med på det han au.

Men vegen attende. Eg var nok den einaste som tenkte på det.

- No kan me ikkje vera med lenger.

- Me skal snart få bilen til å stoppe.

Dei største gutane dunka i taket. - Me skal av!

Dunk og rop. Men han som sat i førarsætet, høyrde nok ikkje slike pip.

- Me ropar og trampar alle på ein gong.

Dei gjorde det so visst, men ingen stopp.

Eg vart fæli, tenkte på foreldri. No tok

Til s. 11

Frå s. 10

han oss vel med heilt til grannebygdi, Høydalsmo. Mest two mil attende. Det ville verta i lengste laget for Kai og sjuåringane.

Dur vidare, two, tri augneleite. Eit tverrykk, og lastebilen bråstoppa. Eg skjøna kva som hadde hendt. Eit lite ikorn tumla i vegen. Og i dag var alle liv verdfulle. Kreki kunne stoppa eit uhyre. Og no var me ikkje seine. Bykste ned på nokre sekundar.

- Me må takka.

Det tenkte alle på og storma mot førarhuset. Men takken nådde aldri fram. Lastebilen rulla ifrå oss, gladde i svingen like etterpå. Sjåføren trudde nok framleis at me var med.

Kva han tenkte sidan?

Nei, det hev eg aldri hørt eller spurt.

Men der stod me, midt i skogen, oin lag ei mil frå bygdi.

- No fær me gange i tog heile vegen!

Borni ropa i glede.

Men heim enno? Fanst ikkje tale om. Ein maidag er endelaus.

Inn yvi skogen gjekk ei timmerslæpe. Fylge henne, gange i tog. Two og two stilte opp. Snart ljoma fedrelandssongane millom unge grantrø. "No er det i Noreg etter dag, med vårsol og song i skogen".

Frigjeringsvåren - eit sterkt minne

Vestmannalaget skipa eit festmøte i mai på Hotell Hordaheimen til minne um frigjeringsvåren for 50 år sidan. Ein fullsett festsal var med, og millom dei som møtte var 4 heiderslagsmenn: Ivar Kleiva, Alv Askeland, Egil Lehmann og Ludvig Jerald. Formannen Leidulv Hundvin hadde saman med stjorni fyrebott festmøtet godt, og Gunnar Gilberg og Ingebjørg Gilberg las dikt som var skrivne til høvet av Ivar Kleiva og Nils Haukås. Maten var god, og mange nasjonale songar vart sungne.

Festtalar var Ludv. Jerald. Talen hans krinsa um usannsynlege upplevelingar i tukthusår i Tyskland, og um den lovnadsri våren i 1945, um aprildagar og maidagar som var radt utrulege. Det var greiv Bernadottes "kvite bussar" som førde dei lukkelege fangane mot nord og mot fridomen. Men ifrå dei harde åri låg mange att på valplassane.

Ein annan lagmann, Jørgen Tveiten, tok humoren i bruk då han fortalte frå sine upplevelingar. Anten soga hans var sann eller uppdkita, so var ho meisterleg god. Og soga fekk nok mange til å tenkja på korleis det artar seg når ein hev vore sveltefora i nokre år.

Her fekk ordi dobbel tyding.

Eg minnest med eitt ei hending frå kri- gen. Det var då nazistane og Quisling tok makti. "No er det i Noreg etter dag" - lydde det gjennom norsk radio. Det var vondt å høyre på. Men ikkje noko minne frå den tidi skulle kaste skugge yvi 8. mai.

Tenkje på alle som hadde vendt attende frå skogen i staden.

Imillom lyder song og glade hurrarop.

Born som mest berre hev upplivd krig, og kjent trykket på sin måte. Noko inne- stengt hjå dei au. Noko som må ut. Ei vårløysing, ei frigjering vart det.

Men mat høyrer med, jamvel ein fredsdag. Sekker og nister vart opna. Svart kake som drys sund. Snart ligg ungane på magen i lynget og plukka muldrer. Ingen hev råd til å misse so mykji som eit rusk.

Etterpå vart det song og leik til langt på ettermiddagen. Two fyrsteklassingar vart med eitt borte millom trei. Eg måtte i veg og leite. Eit rop, og der kom dei imot meg hand i hand.

- Me er forlova.

Dei såg meg rett i augo, og vart ikkje rauda eingong.

Resten av dagen gjekk dei eit stykke frå flokken. Kva dei tala om, fekk ingen

høyre. Truleg planla dei framtid.

Men heimvegen? No fanst det ikkje råd. Me måtte byrja på mili. Eg fekk samla alle til uppstilling i timmerslæpa. Gange i tog ei heil mil. Det var toppen på festda- gen.

*

Utpå kvelden kom det eit underleg tog attende til bygdi. Two av ungane gjekk med skorne i hendene. Solane hadde nok ikkje tolta den lange turen. Dei låg att uppi vegen ein stad.

- Gjer ingen ting, sa ungane, og traska nøgde på sokkeleisten.

- No vert det snart nye skor.

Vesle Kai hadde gjeve opp seinste halvmili. No kvilde han på ryggen min. Sov trygt med hovudet mot aksli. Men flagget heldt han trufast i handi. Det var helst eit tuftseleg flagg, so vidt det hekk på stongi. Dei andre flaggi var nok ikkje stort likare. Hekk dingla etter ei stift. Men borni heldt dei høgt på stong. Og imillom kom nokre håse låtar - hurrarop, eller strofar av fedrelandssongar:

"No er det i Noreg etter dag". Det var so vidt eg greidde skilja ordi.

Men so var det kveld 8. mai 1945.

Veteranar i Ervingen takka for innsats

Brørne Heming og Finn Skre hev fenge minnstein

17. mai-festen i Bondeungdomslaget Ervingen i Bergen 1995 vart samstundes ei heidring for two kjende lagsmenn, redaktør Heming R. Skre og cand. oecon. Finn Skre, som fekk minnestein avduka i si heimegrend i Førdesfjorden, Haugesund, på frigjerdingsdagen 8. mai i år. Det var fullsett hus i festalen Gimle, og festtalaren Ludv. Jerald tok ei samanlikning millom dei two frigjerdingsdagane i mai. Og han tok fram minnet um fyrste formannen i Ervingen, skulemannen og forfattaren Olav Hoprekstad som var med i lærarflokken til Kirkenes, og dei two brørne Skre som båe miste livet i tysk fan- genskap etter stor aktivitet i motstands- rørsla og som no 8. mai vart heidra med ein stor naturstein i Førdesfjorden, med innskrift og med koparrelieff av dei two brørne. Jerald las det gripande minnedidktet som enkja etter Finn, Gunn Skre, hadde skrive til 8. mai 1955 um "denne ganske enkle mann som døde for sitt land".

På 17. mai-festen rådde elles dei nasjonale songane og den nasjonale musikken

grunnen. Spelemannslaget "Fjellbekken" sytte for det musikalske.

Kven er du -

*Du som kjempar mot dei sterke
for å verne om dei små,
du som torer stå åleine
når det røyner meste på.
Sei meg kvar eg deg skal finne,
nære eller langt ifrå.*

*Du som enno trur det nyttar
vekkje upp ei sjukleg verd,
du som nektar plent å bruke
vald og våpen, spjot og sverd.
Du som lid med alt som lever,
sei meg snarleg kven du er.*

Aslaug Høydal

Meisterspelemannen på Voss

"Reint spel", "dåmrikt spel", "stort spel", "tradisjonsspel". Det er nokre av dei nemningane som spelemenn og speldomarar og lydarar nyttar når dei vurderar spelemannsprestasjonar.

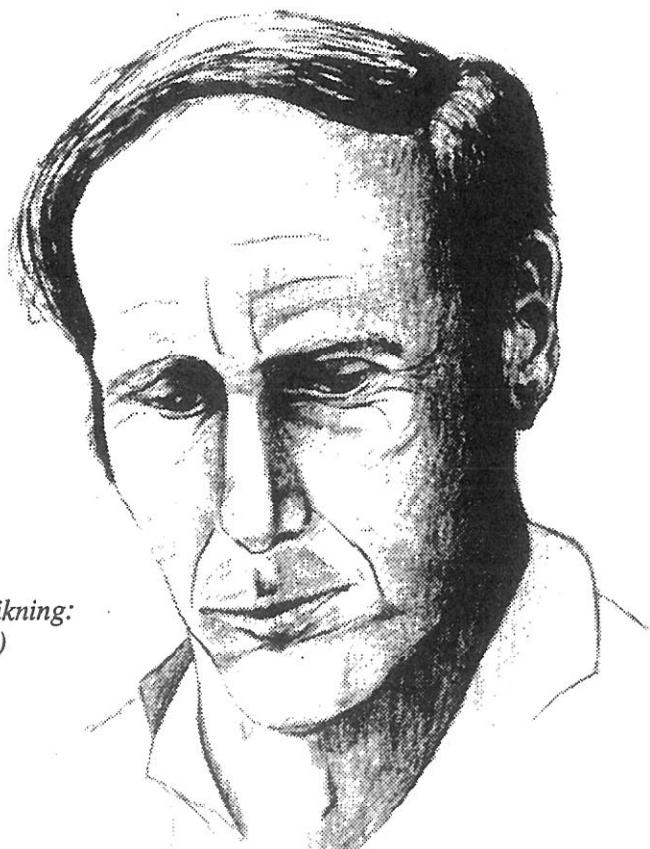
Nyleg sende NRK i folkemusikktimen eit program som var so fullkome på alle måtar at eg måtte høyra det i reprise kvelden etterpå. Det var meisterspelemannen Leif Rygg frå Voss som strauk yver strengjene og som på eit klingande vossamål fortalte um slåttane, um upphavet til dei, og um spelemenn som han hadde møtt og lært av. Leif Solberg i NRK styrde programmet, og stadfeste påny at han hev stor kunna um folkemusikk.

Det var so stor ei musikkuppleveling at eg fekk hug til å skriva um det. Leif Rygg er eit velkjent namn, eg hørde honom fyrste gongen på ein Vestlandskappleik i Bergen, han og sambygdingen Olav Selland kom på kappleik for fyrste gongen, og eg minnest kor glad og fegin Anders Kjerland vart då han høyrd deim. "Ungdomen kjem!" sa han. Seinare hev Leif Rygg toppa i premilista på mange landskappleikar og lokale kappleikar. No sist fekk han spelemannsprisen i folkemusikk og folkedans, og han syner ein truskap mot kunstnargivnaden som kan vera eit fyrebilete for mange.

Det var eit storfelt upplegg han hadde for dette programmet som vart spela i NRK-studio i Oslo. Slåttar og tonestykke lydde, og i fåe ord fekk me vita bakgrunnen for meisterverki. "Det er so fagert i Finneslottet å sitja brur" var opnings-nummeret. Og so fylgte "Hildalen" i Telemarks-tradisjon etter Halldor Meland. Sambandet millom Telemark og Vestlandet vart understrika. Og då den herlege "Myllargutens minne" som Rygg spela på ei Helland-fela lydde, vart sambandet millom telespelemenn og vestlendingar endå klårare. Meisteren Torkjell Haugerud i Seljord kom i si tid til meisteren Ola Mosafinn på Voss, og Halldor Meland og Anders Kjerland vitja Haugerud i Telemark. "Myllargutens minne" hev eg frå Torkjell Haugerud, sa Leif Rygg. Slåtten "Fossegrimen" med Telemarks-bakgrunn, hadde han etter Halldor Meland.

Og so bar det til Voss, til Leif Ryggs eigne bygder. "Bygdatråen", den servorne slåtten som må spelast på eit serskilt felestile, er etter Nils Mørkve på Vossestrand, Leif Ryggs eigi heimbygd. Lars Helgeland

(Teikning:
Magne Anthun)

fekk læra den slåtten av Nils Mørkve, og Lars Helgeland lærde son sin slåtten. Sonen var ingen ringare enn meisterspelemannen Sjur Helgeland.

No var Leif Rygg i eigne grender, og han trylla fram naturlyrikk og stemningsbilete både i ord og tonar: Sjur Helgelands "Dei tri budeigjone på Vikafjell", etter originalen gjennom spelemannen Nils Borge, lydde. Og so heldt han fram med fine slåttar av Lars Skjervheim, den store spelemannen som er ein slektning av Sjur Helgeland og som i seinare år hev laga komposisjonar av høg kvalitet: Springaren "Lyklaknappen", den romantiske og fantasifulte "Huldra mi", mollstemd og herleg, og "Olsokdagen", ein springar.

Fra Voss gjorde no Leif Rygg ei ferd attende til Telemark då han spela "Til Anders Kjerlands minne" av Eivind Mo, spelemannen i Seljord som nyleg fylte 90 år.

Sanneleg: store spelemenn vitjar kvarandre. Det gjorde dei den gongen då Ole Bull fekk Myllarguten til Bergen, og det gjer dei no òg.

Stor takk, Leif Rygg. Du er ein av deim som held tradisjonen uppe. Du er berar av ein rik kulturarv, ein arv som er større enn mange vil tru. Og no fekk du Spelemann-

sprisen for "Bjølleslåtten", saman med two andre meisterspelemenn, Knut Buen og Kåre Nordstoga.

Ludv. Jerdal

Torolv Solheim død

Torolv Solheim døyde no nyleg, kring 87 år. Han var nordhordlending, var universitetutdana både til aktuar og i sosialøkonomi, og var eit sermerkt innslag politisk og kulturelt. Fyre og under krigen var han kommunist, sidan vart det vinstre-flanken i arbeidarpartiet og deretter Sosialistisk Folkeparti og Sosialistisk Vinstreparti, der han eitt år var formann. Mest kjend vart han kanskje for tidsskriftet "Fossegrimen" og den atterskodande bok "I solnedgangstider". Solheim var alltid usvikeleg målmann. Det grisnar etter kvart i den gamle storskogen, og fargerikdomen minkar med Torolv Solheims burtgang.

Bjørgvin - kyrkjehistorisk årbok 1994

Det var ei stor årbok Kyrkjesogelaget no på vårparten sende ut for 1994, på 192 sider. I same format og tilbunad som tidlegare. På framsida finn me ein steinkross frå Rygg i Gloppen etter eit foto av Haaakon Shetelig i 1929.

Av plassumsyn lyt eg fara yver innhalten med ein harelabb. Halfdan Tschudi Bondevik skriv minneord um generalsekretær Johannes Aardal i Den norske sjømannsmisjon, han døydde i 1994, medan Kristen Øgaard skriv um Kyrkjesogelaget som var 50 år i 1994, det var skipa den 20. juni 1944.

Fengslande er skildringi av Stein Eirik Foss av Olav Tryggvason - "Olav frå Gardarrike" som han kalla seg. Like fengslande finn nok mange eit stykke av Hans H. Steinsund um Sankt Clemens, vernehelgen for sjøfolk og for Utvær kapell som ein gong stod på øyi Utvær ytst i Solund. Rett inn i reformasjonstid og nasjonal vanmakt tek Terje Ellingsen oss i ei utgreiding um Eske Bille og kyrkjeordinansen frå 1537.

Åshild Revheim fortel um kyrkjesikkar på Osterøy for 300 år sidan, og Erna Olseth hev meir um herrnhutar i Bergen, ho skreiv um herrnhutane i fjar. Serskild bod til dei som les Vestmannen skulde finnast i two artiklar som kjem inn på Ivar Aasen. Den eine er av Kaare Horgar og heiter "Biskop Jacob Neumann til Bjørgvin, 1822-1848". Ein god artikkel, men eg er ikkje viss på kor rett det er at "den beskjedne Ivar Aasen forsiktig banket på døren til biskop Neumann". Dette er ein gammal Aasen-myte. Sanningi er vel at Aasen knapt var so utrygg; han sökte bustaden til bispen fåfengt gong på gong som ein klegg, og han banka utrytteleg på døri um att og um att til det endeleg vart høve til ei lang og skilsetjande samtale. Men uviss på framtid var den unge Aasen, det er rett. Den andre Aasen-artikken skriv Rolf Tofte, "Med Ivar Aasen på "visitas" i Bjørgvin". Han kjem millom anna inn på at Aasen måtte ha vore ein trottug kyrkjegangar, og det er nok so sant som det er sagt. Ikke mindre sant er det at ferdaskildringi til Ivar Aasen er "fascinerande" lesnad.

Peter Andreas Jensen var ein lesebokskriver frå Bergen; millom andre bøker han gav ut ei "Læsebog for Folkeskolen og Folkehjemmet" som kom i mange upplag, fyrste gongen i 1863.. Um bokskrivaren og lesebøkene hans skriv Asbjørn Åsgard. Asbjørn Odd Ystebø hev

meir på hjarta um kvekarsamfunnet i Røldal, som sistpå drog til Amerika for skuld heimleg intoleranse; første stykket stod i Bjørgvin i 1993. Gudmund Hovdenak tek fyre seg Johannes Barstads forteljingar for born; Barstad grunnlagde og styrde lenge bladet Stille Stunder. Nils-Aksel Mjøs gjev att ei sjølvbiografisk skildring av Nils Litland, pensjonert lærar i Hosanger som døydde i 1950. Forvitneleg lesnad. Og Mjøs melder dertil Skulesoga for tidlegare Hosanger kommune av Edvard Halvorsen, utgjevi av Hosanger sogelag. Til slutt må det nemnast at Jarle Bondevik skriv um den kristne forfattaren Per Hilleren, han døydde i 1994, 88 år gammal. Ingrid Nymoen skriv sameleis um Hilleren og forfattarskapen hans, men frå ein annan synsvinkel; ho set bøkene i skuffa for trivialitteratur, men meiner likevel dei toler *nylesing*.

I det heile er det eit mangreina innhald me finn i Bjørgvin. Årboki hev mangt for ein vidare krins enn kyrkjesogelaget, lesnad som vil fanga folk med sogesans.

Jostein Krokvik

Biskop set "gjengifte" i karantene

Biskop Ole D. Hagesæther hev gjort seg landskjend med eit brev han hev sendt til alle prestar, kateketar og diakonar i bispedømet sitt. Brevet gjeng på det å skilja seg og å gifta seg uppatt: "Skilsmål og eit eventuelt gjengifte", heiter det i brevet.

Då eg las dette brevet i pressa, måtte eg spyra meg sjølv: Kor mange prestar og andre som arbeider i kyrkja er det som hev planar um å skilja seg og søkja "gjengifte"? Eg kan tenkja meg at dei aller fleste av adressatane vart forundra då dei fekk brevet. Det er eit stridt brev òg. Det talar um "karanténetid", um å gå ut or tenesta eller verta flytt yver til onnor tenesta. So vidt eg skynnar av intervju biskopen hev gjeve, kan det verta tale um eit år ut or tenesta for "gjengifte". Han understrikkar at det òg kan verta fleire år. Og dersom ein prest ikkje vil lyda eit klårt råd ifrå biskopen um å "fråtre tenesta", kan det verta tale um å trekka tenestebrevet (kollasen) attende.

Dette siste må vel tolkast som uppsegjing. Og i ei dagsnyttsending i NRK gjorde kyrkjeminister Gudmund Hernes det heilt klårt at biskopen ikkje hev ei sovori fullmakt. Det var klår tale frå statsråden. Og kva skal ein segja um ein biskop som trugar dei tilsette med strafferådgjerder som han ikkje hev fullmakt til å setja i verk?

Me upplever her det andre utspelet frå den nye Bjørgvin-bispen. Det fyrste var at han set ekstranamn på nye kyrkjer. Me hev no two kyrkjer med dobbelnamn i Bjørgvin. Det heiter "Kallets kirke" og "Mulighetenes kirke". Utan at folket som bygde deim er spurde. I bispebrevet nyttar han nynorsk. Det er nok embetsspråket i bispedømet. Og no kan nynorsken som kjent nyttast i utruleg mange variantar. Men eg tvilar på at Norsk språkråd hev godkjent "belastning" og "overveging" som offisiell nynorsk.

Ludv. Jerald

*Medvitne
målfolk
les
Vestmannen*

SHAMIL

Av Arne Horge

Namnet hans kan ein sjå skrivi på fleire vis: "Shamil" og "Shamyl", "Sjamyl", og "Schamyl". Her hjå oss er "Samuel" same namnet. Shamil levde frå 1797 til 1871, og han er den mest namngjetne fridomskjempa i det austlege Kaukasus. Difor hekk det bilæte av Shamil i regjeringskontori i Groznyj i Tsjetsjenia. Eg segjer "hekk", for den russiske krigsmaki som gjekk til åtak på tsjetsjenarane den 11. desember i fjor, hev truleg no bomba og skote sundt både bilæti og veggjene dei hekk på. Shamil hadde heimvist i Dagestan, grannelandet åt Tsjetsjenia, men han samla fjellfolki i striden mot russarane, las eg i sognbøkene, og dimed høyre han deim alle til. Den 19. januar fall prsesidentpalasset i Groznyj for det russiske åtaket. Men skulde heile byen ljote rymmast, skulde striden halde fram frå bygdene og fjelli ikring, sa Dsjokhar Dudajev, den tsjetsjenske presidenten.

Eg såg og høyrdie den tidlegare amerikanske utanriksministeren Henry Kissinger i ei samråde med NRK-mannen Jahn Otto Johansen på fjerrsynet, eg trur det var den 13. januar: Tsjetsjenia er for Russland å rekne som ein heilt vanleg koloni på line med t.d. hopehavet slik det var millom Storbritannia og Tanzania, meinte Kissinger; den einaste skilnaden er at det afrikanske landet hadde større fråstand i mil til "moderlandet" enn Tjesjenia hev. Eg tenkte at no lyt me vel vone at Kissinger i det minste vil leggje seg i selen for at Sambandstatane skal godkjenne Tsjetsjenia som eigen stat, so som dei godkjenner Tanzania, dersom ein skal fylge tankegangen hans heilt ut. Og at tsjetsjenarane hev makt i storparten av sitt eige land sjølv etter at Groznyj no hev falle, skulde det vel inkje vera tvil um.

Landevinningsrov i aust

Ynskje um makt og rikdom og ein aldri kvilande hug til å flytja grensone for å tryggje riket, førde russiske herskarar mot Kaukasus. Tyrkia og Persia var ute i same ærendet, og med tidi støyte russarane i hop med det britiske og franske stormaktspelet kring Svartehavet. Det byrja med Peter den store, han som var tsar frå 1682 til 1725. Peter den store er den fyrsten som vart kalla "imperator" i den russiske herskarrekka. Russland hadde vorte eit imperium.

Den store nordiske krigen enda med freden i Nystad i Finland den 10. september i 1721. Livland, Estland, Ingermanland og den øystre luten av Karelen kom under Russland som no vart ei austersjømakt. Tidlegare hadde Arkangelsk ved Kvitsjøen vore den viktigaste hamni for russisk utanrikshandel, men no tok St. Petersburg og Riga yver. Austersjøen baud russarane ei ny og høvelegare opning mot vest, og Peter ynskte at vare-

straumen frå Kina, India og Persia skulde koma til Vest-Europa gjennom Russland og ut Austersjøen. Allereide seinhaustes fredsåret 1721 tok Peter den store til å bu seg til å gjera ei herferd mot Persia som var veikt etter aghanske stammefolk hadde gjort uppreist mot sjaen. Afghanarhovdingen Mahmud hertok til og med den persiske hovudstaden Isfahan i 1722. Same året drog den russiske imperatoren sigersæl gjennom Dagestan og la under seg landet på vestsida og sudsida av Kaspihavet til han hadde nådd Gilan lengst i sud, der den persiske silken kom ifrå. I staden for at silken vart ført gjennom Tyrkia til Aleppo og Smyrna og kjøpt av britiske handelsmenn, ynskte Peter at denne handelen skulde gå fyre seg yver Russland. Og sant nok var det i 1720-åri utførslle av persisk silke frå St. Petersburg, men russarane makta ikkje denne gongen å halde på dei kaukasiske og persiske landevinningsane; dei laut gjevast opp i 1732.

Men Russland voks, og pengar trøngst til styre og stell og til herar som skulde leggje nye land under tsaren for å auke makti og tryggje grensone. Under tsaren Alexander I (1801-25) og Nikolaj I (1825-55) var Russland heldig og fekk ein framifrå finansminister i Jegor Kankrin som fekk orden på pengetellet, og han virka iherdig for å auke utfør-

sla frå Russland og skjera ned på innførsla for å gjeva pengar i statskassa. Hjå asiatiske grannar fekk russiske klædevaror innpass, medan Vest-Europa såg med mistru på ferdig-laga russiske varor og i staden kjøpte råvaror, og serleg då korn frå Russland. Folketalet i dei vesturopesiske byane steig, og det var skort på korn. Kornhandelen vart ein hynnesten i russisk økonomi. Fyrst i 1830-åri selde russarane 2% av kornet sitt ut or landet. Men i 50-åri var denne delen, ikkje minst etter påskuv frå Kankrin, komen upp i 5%, som var 35% av samla utførslle frå Russland. Og dei beste kornbygdene låg i svartjordbeltet i Sud-Russland, og dimed vart Svartehavet no meir og meir ei livår for russarane. Kornskutone siglte gjennom Svartehavet, gjennom Bosporus og på Millomhavet til Vest-Europa. Framvoksteren av hamnebyen Odessa på den russiske svartehavskysten kan vera eit bilæte på den aukande kornhandelen; fyre 1800 talde byen eit par tusund sjeler, i 1814 var det 25 000 og kring 1850 var det 100 000 ibuarar i Odessa.

Striden um herredømet på Svartehavet hardna til. Kaukasus og Transkaukasus vart difor på nytt mål for russisk stormaktszug. I ein fred med Persia og Turkmantsjai i 1828 nådde t. d. russarane i den persiske delen av Armenia med den viktige byen Jerevan. Men for å få samanheng i landevinningane laut fjellfolki i Kaukasus kuvast, og det var då russarane møtte Shamil.

Religiøs og verdsleg leidar

Shamil var religiøs leidar, imam, for muslimane, og i 1824 lyste han til heilag krig mot dei russiske inntrengjarane. Attåt trudoms-kampen hadde striden ei sosial og ei politisk side. Shamil tok åt heimlege storbønder som tenkte meir på jordi si enn på å slåst mot russarane, og han kunde sjølv sagt ikkje godtaka at russiske styremakter kverrsette jord og delte ho uttatt å innflutte kosakkjar. Shamil var ein stor leidar som fekk folket med seg, han var ein framifrå herførar, og ei brennande tru gav honom styrke og trott. Staten han skipa var all igjenom styrd av dei religiøse leidarane, det er det me kallar teokrati, men kor bokstavtrø styringi var, det veit eg ikkje. I alle fall kunde Shamil umogeleg ha vore meir fundamentalistisk enn motstandaren sin, tsar Nikolaj I. I si styringstid var Nikolaj den drivande kraft i Den heilage alliansen so lenge det vara, for Europa skulde etter hans meinung styrast med sverd og Bibel.

Det timdest ikkje Nikolaj å knekkje Shamil. Rett nok tok det til å røyne på for sjølvstendet i det kaukasiske fjellandet utetter i 50-åri. I 1859 vart Shamil fanga av den russiske guvernøren yver Kaukasus, Alexander

Til s. 15

Fra s. 14

Barjatinskij, og han vart førd åt Kiev og fengsla der, men då hadde Nikolaj legi i gravi i fire år. Korleis han kom seg ut or fengslet med pågangsmotet ved lag, det veit eg heller ikkje, men i 1870 sette han ut på pilegrimsferd til Mekka. På den ferdi døydde han i Medina. - I Paris og London hadde dei ynskt Shamil siger, og gjetordi og segnene um Shamil nådde til og med radt hit til lands.

Språkleg og kulturell skatt

Lidingane for vanlege folk høyrde nok vesteuropäische lite til. Ein lekk i den russiske hersetjingi av Tsjetsjenia var å grunnleggje ein garnisonsby. Herifrå tok kosakksoldatar ut og gjekk til åtak på tsjetsjenarar anten dei var væpna eller ikkje. Og byen gav dei namnet Grosnyj som tyder "den skrämelege". Det er same tilnamnet som tsar Ivan 4. fekk, han som på bokmål med rang umsetjing vert kalla "den grusomme". Den namngjetne russiske bokmannen Leo Tolstoj drog i 1851 åt Kaukasus og gjekk inn i tsar-heren og skreiv seinare romanen "Hadij Murat", der han skildra krigen. Men det er langt frå St. Petersburg til Kaukasus., og endå lenger var det den gongen, og i dei ulike dalføri heldt folk fram med å tala kring 40 sjølvstendige språk og ei mengd målføre, trass i russiske soldatar og russisk tilflytting. Den dag i dag utgjer dei kauasiske fjellfolki ein språkleg og kulturell skatt som hadde fortent betre enn russiske bombor og granateld.

Bolsjevikbolken

Då det barst til med umsunud i Tsar-Russland, gav det seg sjølv at tsjetsjenarane studde "dei rauda" bolsjevikane som tala um nasjonal sjølvråderett. Lenin var Reidug til å godtaka ikkje-kommunistiske fridomsrørslor. Hjå "dei kvite" i borgarkrigen var det ikkje mykje å henta for eit lite folk, for "dei kvite" hadde til eit hovudmål å etterreisa det russiske imperiet slik det var i tsar-tidi. Og med revolusjonen vart tsjetsjenarane kvitt russiske godseigarar. Det gav ein lette. Men etter kvart tok Stalin yver, og nasjonalt sjølvstyre vart det liite rom for, i staden kom politiske kommisærar og løyndepoliti; planøkonomi og nedbrjotning av heimleg kultur skulde gjeva rom å ein sosialistisk einskapskultur. Det tsjetsjenske språket vart upphavleg skrivi med arabiske bokstavar, men det kom påbod um å bruke latinske, og so kyrilliske bokstavar, berre for å nemne eit døme på kva styremaktene i Moskva la seg uppi.

Og i 1944 råkte ei storulukke det tsjetsjenske folket. Dei vart skulda for å stø det tyske åtaket på Sovjetunionen, og dei vart drivne i hop og sende til Sibir og Kasakhstan på so hardhendt eit vis at mange døydde på den ferdi. Eg hev hørt tale um at halve folket umkom. Til og med tsjetsjenske soldatar i den sovjetiske heren fekk ikkje lenger lov til å slåst mot tyskarane, dei vart sende heim for å

deporterast. Dette lyt sjåast som ein freistnad på å kuve tsjetsjenarane (og andre kauasiske fjellfolk) ein gong for alle, for året 1944, det var etter slaget ved Stalingrad, det var etter at tyskarane for ålvor tok til å tapa på austfronten, det var det året sovjetleidarane nokolunde trygt kunde taka til med planleggjing av etterkrigstidi, og nett då slo Stalin til i Kaukasus. Etter det eg kan skjøne frå sogebökene kunde ikkje deportasjonen beinveges ha noko med krigshendingane å gjera. Ei fylgle av Nikita Khrusjtsjov si avstalinisering var at dei tsjetsjenarane som var att i utlægd fekk venda heim i 1957. Og alle kom, står det i bökene, for dei hadde ikkje gløymt kven dei var.

Ny fridomsstrid

President Dsjokhar Dudajev, som no leider tsjetsjenarane, hadde høve til til å fylge den estiske fridomskampen mot sovjetmaki på nært hald. Som sovjetisk offiser var han på den tidi militær stypesmann for lufthamni ved den estiske byen Tartu. Tidlegare hadde Dudajev kjempa i Afghanistan på sovjetisk side. Den tsjetsjenske uppreistleidaren hadde mangsidige røynslor både frå aust og vest då han kom heim att frå Estland.

Då krigen mot Tsjetsjenia tok til, meinte den russiske forsvarsministeren Pavel Gratsjov at innan eit par dagar vilde lufti gå ut or den tsjetsjenske uppreisten og den russiske heren få fullt herredøme i landet. Frå fyrste stund skjøna altso ikkje leidande russarar kva som rørde seg i det tsjetsjenske folket. Soleis er det tadt med kolonimakter andsynes dei underkuva folki. Difor vart herferdi mot Tsjetsjenia so klent førebudd, og lyt no tola lastord frå sine eigne, t.d. frå president Boris Jeltsin. Men eg trur ikkje ordi til presidenten på noko vis vil nå fram å forsvarsministeren hans, for Gratsjov høyrer ikkje denne verdi til. På russisk fjerrsyn uttala Gratsjov at i Tsjetsjenia døydde dei unge russiske soldatanne med smil um munn! Det kan vera at me lyt venta lengje på ei større lygn. Og med karar som Gratsjov kring seg kan Boris Jeltsin koma til å stå på ustøde føter på meir enn ein måte, og soleis kan Tsjetsjenia med 1,2 millionar ibuarar verta tuva som veltar det store lasset. Um det vilde gjeva Dsjokhar Dudajev siger, er uvisst, men det kan likevel vera noko slikt han vonar på. Kanhende fridom på line med Aserbajdsjan, Georgia og Armenia er det Dudajev strevar etter for landet sitt. Fridom i forståing med Russland skulde vera eit vetugt mål, for etter mi meinung kan det ikkje vera stort å hente i tryggjingsspursmål hjå hine stormaktene i denne delen av verdi, Iran (Persia) og Tyrkia, endå um dei hev islam til sams religion.

Tsjetsjenarane lever i eit ættesamfunn der eigi soge og eigi tru vert høgt haldne. Og dei er for det meste bygdafolk, nesten two tredjedeler av folket bur på landsbygdi, og det er ein stor

del, til samanlikning kan eg nemne at i heile Russland er 26 prosent landsens folk og i Danmark berre 15 prosent. Eit samfunn som det tsjetsjenske er vandt å trengje inn i, det syner soga og krigen som no gjeng fyre seg, og det er samstundes vrangt å ha skjøn på eit sovor samfunn. Det uskjønelege og framandvorne ved kauasaranarane og serleg ved tsjetsjenarane har lagt grunnen for hatet den vanlege russar kjenner mot desse folki. Tsjetsjenarane fær difor sin rikelege del av skuldi for alt som gale er. Dei er brotsmenn og kjetringar, hevdar russisk propaganda for å rettferdigjera kri- gen. Og sant nok finst det lausleg rekna vel eit par tusund tsjetsjenarar i den russiske mafiaen, men hovudmengdi av dei russiske mafiamennene er ekta russarar. Den romantiske diktaren Mikhail Lermontov (1814-1841) tenestegjorde i den russiske heren i Kaukasus. Nokre linor frå ei voggevise han laga, målber det russiske synet på tsjetsjenarane, her i dansk umsetjing:

*Den onde tsjetsjener kryber lurende op på flo-dens bred og
hvæsser din daggert.
Men din far er en gammel krieger, hærdet i kamp.
Så sov lille barn, vær rolig, visselulle.*

Og Dsjokhar Dudajev svarar på den russiske propagandaen med å byggje opp under tsjetsjenarane sitt krigarry: - *Det døyr femti russiske soldatar for kvar tsjetsjensk*, påstod han i eit møte i Grosnyj med Gunnar Johansson frå Expressen. - *Den russiske heren fører krig først og fremst mot sivilt folk*, sa han. Men Dudajev var klår yver at krigen kunde ikkje vinnast, han ynskte dryftingar, til beste for både Tsjetsjenia og Russland, for dette var ein krig der bæle partar var taparar, hevdar han.

Det var i august 1991, medan ráldøysa var på det verste i Russland, at Dudajev lét ropa ut Tsjetsjenia til ein sjølvstendig stat. Tsjetsjenia var då ein av dei sjølvstyrde republikkane innan den russiske føderasjonen, og altso ikkje sovjetrepublikk so som Georgia, Armenia, Aserbajdsjan, dei baltiske statane, Ukraina, Kviterussland osb. Russland hev ikkje godkjent Tsjetsjenia, og det hev ingen andre land heller. I Litauen og Finland hev det vore røyster som hev kravt godkjenning, og i det estiske parlamentet hev saki vore dryfta, og lenger er det ikkje kome.

I november i fjar valde Tsjetsjenia å kalle seg ein islamsk stat. Kor mykje dei vilde leggje i dette, fær me kanhende aldri veta, men eg vonar tsjetsjenarane tek uppatt det arabiske alfabetet og dimed lækjer dei broti i kulturvoksteren som alfabetbyti under kommunistane drog med seg. Ein stad las eg at islam kom åt Kaukasus på 600-talet, og ein annan stad at motstande mot russarane på 1700-talet og utetter samla mange av folkeslagi under is-

Til s. 15

Frå s. 15

lams i ørkje. Både delar kan gjerne vera rette. Kristendomen nådde fram åt fjellfolki på 300-talet. Kazarane som var eit tyrkisk folk og i si tid rådde yver det nordlege Kaukasus med det noverande Tsjetsjenia, tok på 700-talet ved jødedomen. Etter det eg hev hørt, skal tsjetsjenarane sjølvé vera eit persisk folk. Me ser at mang slags kulturpåverknad hev vore på rekst gjennom dei kaukasiske berglandi.

*

Etter at Sovjet-Unionen gjekk i uppløysing, vart det eit heitt spørsmål i Russland korleis grensa skulde tryggjast i sud i det urolege Kaukasus. (Alexander Mirecki, granskare ved utanrikspolitisk institutt i Stockholm). - *Kri- gen i Tsjetsjenia var ikkje til å koma utanum.* (Boris Jeltsin, russisk president). - *Dersom russarane ikkje vinn fram i Tsjetsjenia, vil Russland slitast sundt, og i heile Europa og endå vidare vil det koma til å råde anarki.* (Edvard Sjevardnadze, tidlegare sovjetisk utanriksminister og noverande leidar i Georgia). - *Dei tsjetsjenske oljekjeldene er på det nærmaste tømde, og det er ikkje på grunn av naturrikdomane at Russland går til åtak på Tsjetsjenia.* (Ole Stig Andersen i det danske bladet "Information"). *Korleis kan leidaranane i Kreml bera seg ille for russarane i Baltikum, at dei vert vanvyrde av baltarane, når dei sjølvé bombar i hel uskuldige og forsvarslause menneske i tusundtal.* (Andres Niitepöld, fri finsk journalist). - *Den russiske framferdi uroar, men elles er Russland i sin fulle rett.* (Warren Christopher, amerikansk utanriksminister). - *Alle folk har rett til å*

avgjera sin eigen lagnad. (Per Stig Møller, dansk politikar). - *Russarane er redde for at uroi skal breide seg åt andre delar av Kaukasus.* (Mette Skak, Aarhus Universitet). - *Russiske politikarar ser ålvoret i at 23 millionar ikkje-russarar sit med halve viddi og mykje av mineralrikdomane i den russiske føderasjonen.* (Märta-Lisa Magnusson, Sydjysk Universitetscenter, Esbjerg). - *Det er Nord-Tsjetsjenia med Grosnyj som er viktige for Moskva, for her er jarnvegen og oljeleidningane lagde.* (Leif Kihlsten, svensk militæranalytikar). - *Det var eit mistak av oss å gå mot Tsjetsjenia, for me var alt for seint ute.* (Viktor Tsjernomyrdin, russisk statsminister). - *Fram til 25. januar er 24350 sivile drepne i Tsjetsjenia, av dei er 3700 born under 15 år, 4650 kvende og 16000 våpenlause karar.* (Sergej Kovaljov, russisk målmann for menneskerettar).

Eg kjem i hug den russisk-ukrainske bokskrivaren Mikhail Bulgakov (1891-1940). Etter revolusjonen var han lækjar på den "kvite" sida i borgarkrigen. I november 1919 var han i Grosnyj, og eg hermar nokre linor som han skrev i nett den byen: *Nyförtiden då den stora sociala revolution störtat vårt olyckliga fosterland i skam och elände inställer sig allt oftare en och samma tanke: Vart ledar allt detta?*

*

Dsjokhar Dudajev hev stega upp i støvlane etter Shamil og vil freista å gå i fotefari hans. Eg skriv den 28. februar 1995.

mål og makt

- * Mål og Makt er tidsskriftet til Studentmållaget i Oslo
- * Mål og Makt er det leiande måltoretske tidsskriftet i målrørsla
- * Mål og Makt kjem med 4 nummer i året og kostar 90,- kr i 1995
- * Mål og Makt nr. 1/1995 har kome. Der finn du artiklar om:
- Steinar Schjøtt av Magne Myhren
- Katalansk og nynorsk målreising av Johannes Nymark
- Nynorskkulturen i NRK av Sylfest Lomheim
- Heidrun

-
- Send meg M&M nr. 1-2/94 A. O. Vinje 176 år, 40,- kr
  - Send meg M&M nr. 3/94 Ternimologi, talemålsutvikling, trøndsk målreising, 25,-
  - Send meg M&M nr. 4/94 Språk, identitet og EU, 25,- kr
  - Send meg M&M nr. 1/95 Steinar Schjøtt, katalansk, nynorsken i NRK, 25,- kr
  - Eg tingar M&M i 1995 for 90,- kr.

NAMN: _____

ADRESSE: _____

POSTNR: _____ STAD: _____

Send til: Mål og Makt, Nordahl Bruns gt 22, 0165 Oslo
Faks 22 36 40 68

Ervingen 95 år

Bondeungdomslaget ERVINGEN var det fyrste bondeungdomslaget i Bergen, skipa i 1900 med den kjende skulemannen og forfattaren Olav Hoprekstad til formann. Laget hev halde 95-årsfest og kunde sjå attende på mange gode arbeidsår. Upptaket vart gjort i Vestmannalaget, der serleg skulemannen Olav Vevle var ein ihuga talsmann for at Bergen ogso måtte få eit bondeungdomslag.

Ervingen melde seg med i Noregs Ungdomslag som vart skipa i 1896, og det gjekk seinare òg med i Noregs Mållag då det vart skipa i 1906.

Til jubilet no er Kaffistova til Ervingen restaurert og noko umbygd innandørs. Lenge dreiv laget ogso kaffistova Symra i Nygårdsumrådet, men den vart seld for mange år sidan. Velkjent er laget for møtesalane i Gimle i Kong Oscarsgata. Gimle hev vore og er møtestad både for Ervingen og for mange andre lag og samskipnader i Bergen. Folkedansen hev alltid hatt stor plass på programmet til Ervingen. Ervingen-dansarar hev vore med på mange framsyningar både her i landet og utanlands, på storstemnor. Leikarringen til Ervingen er ikkje minst kjend for framføringi av Draumkvædet.

Det var difor heilt naturleg at då laget no på 95-årsfesten i Gimle utnemnde tri nye heiderlagsmenn, so var alle tri gamle og velrynde folkedansarar: Norvald Erstad, Kristoffer Kvamme og Leif Sandal. Formann i jubileumsåret er Sigurd Varpe.

Ivar Aasen-sambandet

Ivar Aasen-sambandet legg hovudvekt på måldyrking og målrøkt. Sambandet krev fulle rettar for nynorsk i Noreg, og innanfor nynorsken krev me fulle rettar for høgnorsk og i-mål som Ivar Aasen alltid heldt på.

Sambandet tevlar ikkje med resten av norsk målrørsla, men hev ei sergjerning i rørsla. I Sambandet kan både lag og einskildlemer vera med, og me ser gjerne at du er med både i lokale mållag og beinveges i Ivar Aasen-sambandet. Meld deg inn!

Årspengar for beinveges innmelde kr. 50,-.

Innmelding til kassastryaren:
*Ivar Aasen-sambandet v/Torolv Hustad, Elvenesvegen 10 C
5050 Nesttun
Postgiro 0814 20 27 209*

Nasjonalitet og nasjonalisme

I mars var Endre Brunstad innleidar på ein studiering som Studentmållaget i Bergen hev gåande. Brunstad hev skrive hovuduppgåva um færøysk, frisisk og norsk målnasjonalisme. Han underviser i målsoga ved Nordisk institutt i Bergen, og fyredraget kalla han "Noko om nasjonalisme og språk".

Då eg byrja på hovuduppgåva, kom mange med mistruiske merknader til nemningi nasjonalisme, sa han. Tidlegare skilde ein millom det nasjonale, positivt, og det nasjonalistiske, negativt. I dag tykkjer eg at nasjonalisme-nemningi hev vorte meir godteki. Det hev kome mange forskingsarbeid som nyttar denne termen berre medan eg hev lagt siste handi på arbeidet mitt.

Brunstad tok upp ulike tradisjonar innanfor utviklingi av nasjonalismen til samfundssideologi. Fyre slutten av 1700-talet fanst det ikkje nokon tanke um nasjonen. Statar og rikje eksistera, men dei bygde ikkje på grunntankar um nasjonalt hopehav.

Nasjonalismen utvikla seg m.a. frå engelsk borgarrettsstrid, fransk upplysningsfilosofi og tysk romantikk. Den franske tenkjaren Rousseau skreiv um samfundskontrakten. Det var ålmennviljen som skulde samlast i denne kontrakten. Sentrale umgrep i upplysningsfilosofien var m.a. ålmennvilje og folkesuverenitet. Millom staten og folket var det ein kontrakt um at staten skulde tryggja grunnleggjande rettar som liv, fridom, eigedom. Folket var suverent og kunde kasta makthavarane, um dei ikkje fylgde ålmennviljen. Dette var bakgrunnen for den franske revolusjonen. Ernest Rena var ein granskars som bygde vidare på den franske tradisjonen; i ei bok frå 1882 argumenterar han med den franske nasjonalisme-forståingi. Han avviser m.a. sams språk og religion som påkravt grunnlag for nasjonen. Nasjonen byggjer på subjektive fyrestellingar, hevdar han.

Brunstad summera upp nokre stikkord um skilnaden millom fransk og tysk nasjonalisme. Tysk nasjonalisme er kjennemerket ved umgrep som *historisk rett, serprega folk, folkeånd, objektive eigenskapar, kulturelt hopehav og etnisitet*. Fransk nasjonalisme er merkt av umgrep som *naturrett, suverent folk, ålmennvilje, subjektive eigenskapar*,

statshopehav og territorium. Vår forståing av det nasjonale ligg i spenningsfeltet millom desse two tradisjonane, sa Brunstad.

Kritikarane av nasjonen hev peika på at nasjonen er eit *tenkt* samfund. Viktige skrifter på denne sida er "Imagined communities" (1983) og "Gemeinschaft und Gesellschaft" av Ferdinand Tönnies (1856-1936). Eit sentralt spørsmål innanfor denne forskingi er: korleis tenker folk seg eit nasjonalt samfund. Banalt sagt: kva hev fiskaren i Finnmark sams med børsmeklaren i Oslo?

Brunstad sette opp ein modell til å visa eit innfløkt samband mellom språk og etnisitet. Han bygde på granskaranen Joshua A. Fishman og Erik Allardt. Fishman peikar på at språk vert nyttta til å markera ei gloriøs fortid, til å markera og skapa autensitet (gildskap) og til å skapa kontrast (motskil) andsynes andre grupper. Allhardt legg fram m.a. desse kriterii for etnisitet: sjølvkategorisering, ættlina, spesifikke kulturdrag, sosial organisering for samhandling i og utanfor hopehavet. Etnisitet og "det språket vert nyttta til" stend i eit samansett tilhøve til einannan, men båe høyrer til det me kann kalla ein språkleg nasjon.

Det vart eit umfatande ordskifte etter innledingi. Nokre viktige innslag som kom fram, kann me peika på: nynorsk for innvandrarar; tilhøvet millom unormalisera dialektar og målformene norsk og

norskdansk; tilhøvet millom Halvdan Kohts målsyn og målsynet til Gustav Indrebø. Andre spørsmål var: Kva vil me med nynorsken? Kva verde hev nasjonen? Kvifor skal folk skriva nynorsk? Kva uppfatning hev folk av språket? Korleis kann nynorsken tena folket? Korleis skal me sjå på konfliktar der etnisitet og nasjonalisme er framdregne som årsaker til krig og fiendskap millom samfundsgrupper? Dessutan stelte Brunstad spørsmål ved um det finst ein nasjon.

Noko av ordskiftet kom inn på at målrørla vert skulda for å vera for akademisk. På ei sida er det 16 000 studentar som målrørla bør freista påverka til å få eit betre tilhøve til nynorsk. På hi sida er det viktig å tryggja rekrutteringi av aktive målfolk kring på skulane. Dersom det skal verta røynleg framgang, treng Studentmållaget fleire aktive medlemer, og laget må skaffa meiningsfulle arbeidsuppgåvor til kvar einskild. Det er eit mødesamt arbeid å byggja upp samskipnaden og maerkera seg i aktuelle saker i studentmiljøet, men ordskiftet denne kvelden var uplyftande. Det var fleire handfaste freinstnader på å konkretisera tilhøvet millom målarbeid og målideologi. Ei sentral uppgåva her vert å få materialisera den positive målpolitiske vindene som blæs yver landet.

Lars Bjarne Marøy

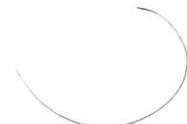
DAG OG TID
Pilestredet 8
0180 Oslo

Telefon:
22 33 00 97

Telefaks:
22 41 42 10

**Verdas einaste
riksavis på
nynorsk!**

ubunden vekeavis
med brei kultur-
dekking og
fingeren i jorda.

Partipolitisk

Norskare haldning i forsvaret?

Det vert fortalt til Vestmannen at det synest ha kome ei norskare haldning i forsvaret no. I "Forsvarets forum", det 14-daglege bladet som er organ for personell i forsvaret, hev det kome meir nynorsk, stundom lange og gode artiklar. Og den nye forsvarssjefen, general Arne Solli, kjenner seg nærknytt til nynorsk, segjer han til det same bladet.

Tor Egil Stordahl hadde ei samtale med forsvarssjef Arne Solli i "Forsvarets forum" nr. 22/1994, og på spørsmål um han var fråhaldsmann eller målmann sidan han var vestlending, svara forsvarssjefen:

- Neida, men jeg behersker begge målføre. Jeg sjenerer meg ikke for å skrive nynorsk, til noen forværelsesdamers store overraskelse. Dialektbakgrunnen min gir meg et relativt nært forhold til nynorsk, og jeg er glad i nynorsk lyrikk. Jeg kjenner nok trekk ved norsk lyrikk som ikke er er så ofte fremme i dag, diktere som Olav Aukrust, Ivar Aasen og Tor Jonson. Dessuten har jeg en sterk sans for Tarjei Vesaas.

Synspunkt: Eit anna grunnlag

Vyrde Vestmannen.

Det gleder meg at Vestmannen ikke ser på dialektar som føredøme for nynorsk skriftmål, men heller legg vinn på at skriftbiletet samstavar med norrøn skrifttradisjon. Såleis kan ein ordskiftast om norsk rettskriving på eit litt anna grunnlag.

Vestmannen har valt -i i bunden form av sterke hokjønnsord, historisk sett kunne ein like gjerne velja -en (oppavleg -in) som i svensk. *Ei sol - solen*, medan dei svake måtte gå slik: *ei jente - jenta - jentor - jentene*.

Partisippbøyingen ville såleis vera: *Jenta har komi, men jenta er komen*.

Lågningen av -i- er ei seinare ovring i språk-soga, og er lite utbreidd i islandsk, svensk og dansk, det vore såleis godt norsk å skriva: *tydelig, vanskelig, virka*; ein kunne jamvel tenka seg *vin* (ven/venn) i motsetnad til *ven* (fager). Palatalisering etter **k**- og **g**-er og av nyare dato, og ikke like utbreidd over heile det norske målområdet. På Stockholms-møtet før hundreårs-skiftet der ein gjekk inn for sammordisk rettskriving så langt råd var, ville dei jamvel ta bort "j" i ord som *gjera/gjøre* og *kjenna*. Om ein berre kunne læra skuleborna at **g**- og **k**- framfor -e stort sett vert uttalt muljert, vore det eigenlig ikke naudsynt med "j" i dei fleste stader der vi nu finn han. Då ville uttala *ikkje* av *ikke*, og *byggjer* av *bygger* vera det "normale", medan uttala "ikke" og "bygger" nærmest måtte vera for dialektavbrigde å rekna. Konsonantsambandet **-fn** vart stort sett uttalt **-vn**, sidan assimilert til **mn/mm** i sume norske dialektar. Det er liten grunn til ikke å nyta skriveformer med -vn: Ovn, navn osb.

Det vore seg, som ein ser, moglig å diskutera nynorsk rettskriving etter litt andre linér enn det Vestmannen gjør og likevel vera på god historisk norsk grunn, jamvel om ein i sume fall ikke får støtte i dialektar anna enn i skriftmålsprega bymål. Men likevel treng ikke dette vera rekna som tilnærming til bokmål, heller som ei meir historisk rett skrivemåte. Sjølv sagt er det uråd å stetta alle krav til fylgjett formverk.

Når ein skriv "solen", hvi skriv ein så ikke "bornen" for bunden form fleirtal inkekjønn? Avdi ein ikke ynsker å fjerna seg heilt frå levande bruk. Aasens prinsipp om at ein ikke skulle bruka former som ikkje var i bruk i nokon norsk dialekt (ein kunne og leggja til i bymål), bør stå fast. Solen finn ein, men ikke bornen.

Vestmannens kan henda meir konsekvente rettskriving fjernar dei ulike skriftformene i Norden frå kvarandre, denne fellesnorske formen nærmar dei til hvarandre. Og det måtte då vera ein føremun, ikke minst avdi ho ikke er tilskitta, men ho syner tydeleg at jamvel dansk er i slekt med det norskaste norske.

Olav H. Arrestad

HIV UT BOKMÅLET!

Det er kva Norsk Målungsdom (NMU) meiner me skal gjera i dette landet.

Korleis me skal gjera dette kan DU lesa om i meldingsbladet åt NMU - EG.

EG kjem ut med seks nummer i året, og det kostar berre 120 kroner for ei årstinging. (*Medlemer i NMU får bladet gratis*)

TING EG OG LES UM: grunnlaget for målreisingi, organisasjonsstoff, nasjonale spørsmål i andre land, målbruk og normaltalemål, friske ordskifte, og mykje meir for målinteresserte!

JA, eg vil tinga EG

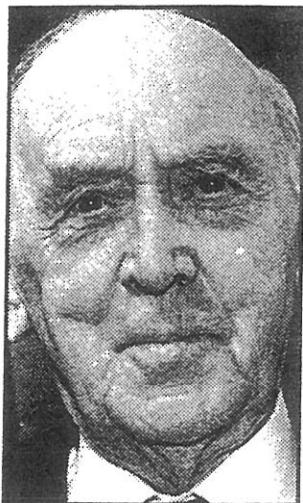
Namn:

Adresse:

Poststad:

Send åt: Norsk Målungsdom, Nordahl Bruns gate 22, 0165 Oslo, tlf: 22 36 40 43, Faks: 22 36 40 68

Sigmund Skard burte

Sigmund Skard døydde 26. mai, framimot 92 år. Med Skard er ein ruvande åndshovding burte, ein mann som hadde framskoten plass på meir enn eitt felt, i bokskriving, diktning, boksoga, målideologi og målpolitikk.

Fyre krigen tok Skard doktorgraden på eit stort arbeid um "A. O. Vinje og antikken". I krigstidi var han i USA, og i etterkrigstidi er han strengt fagleg mest kjend som professor i amerikansk litteratur. Men Skard hadde arbeidskraft, vilje og evnor til å gå langt utanum det formelle faget. Han hev skrive kjempestore biografiske verk um far sin Matias Skard, om verfaren Halvdan Koht, og um seg sjølv og kona si Åse Gruda Skard. Og han må kalla ein fin umsetjar av dikt og prosa og ein fin lyrikar som bokdomarane samrøytes hev høgrosa.

Med Skards bakgrunn var kanskje både interessa hans for målrørsla og den målpolitiske plassen hans nærmest gjevne fyreat. Målpolitisk tok han på sume måtar upp arven etter Koht, og han var ein lang bolk av etterkrigstidi rekna for fremste merkesmann og idéskapar på den flanken som hev vorte kalla sammorskina. Her må Sigmund Skard ha upplevd store vonbrot. Skard var elles lite verksam polemisk mot målfolk med anna syn. I bøkene sine, prosa som dikt, legg han vinn på brukta eit godt norskrøtt mål, helst puristisk, og han set høge kunstnarlege krav til det han skriv.

Skard var ein sprakande talar, klår og fengjande, og kjend som eit umgjengeleg og raust menneske. Han nådde ein høg alder, og når han no er burte, vil mange visseleg sansa sorgmilde og sakn. Eit storstre er falle i skogen. Og ein epoke sig bak synsrandi.

Jostein Krokvik

Bøker

av

Halldor O. Opdal

Norsk Bokreidingslag hev att nokre av bøkene til Halldor O. Opdal som me sel rimeleg no ved Opdedal-høgtidi:

Turistferdsla i Hardanger før bilen kom. Med ser-synte foto. 136 sidor. 1980.

I band kr 84,-

I skuggen av Hardangerjøkulen. Simadalen og Sysendalen. Sersynte foto. 191 sidor. 1981.

I band kr 96,-

Makter og menneske XII. Folkeminne ifrå Hardanger. 198 sidor. 1984. Hefta kr 100,-

Makter og menneske XIII. Folkeminne ifrå Hardanger.

172 sidor. 1985. Hefta kr 100,-

Makter og menneske XIV. Folkeminne ifrå Hardanger. 189 sidor. 1985. Hefta kr 100,-

Makter og menneske XV. Folkeminne ifrå Hardanger. 212 sidor. 1986. Hefta kr 140,-

Makter og menneske XVI. Folkeminne ifrå Hardanger. 174 sidor. 1987. Hefta kr 130,-

Makter og menneske XVII. Folkeminne ifrå Hardanger.

176 sidor. 1988. Hefta kr 130,-

Norsk Bokreidingslag

Postboks 684

5001 Bergen

Telefon 55 31 66 29 Faks: 55 32 03 56

Postgiro 0809 3918844

LARS BJARNE MARØY
ELIASMARKEN 14
5034 Y. LAKSEVÅG

ISSN 0800-8647

RETURTILSKRIFT:
Vestmannen
6143 Fiskåbygd

Bergen kommunes heilage kyr

Av Ludv. Jerdal

Bergensavisen laga eit festleg uppslag um den æresalléen som me kanskje kan venta oss i Fjellveien dersom donatorane syner same interessa som dei hittil hev synt når det gjeld å pynta byen med minnesmerke. Det vil ikkje vekkja undring um tilbodi på statuar kjem til å stå i kø. Og dei fleste vil vel tenkja som Sigurd Eldegard tenkte då han skreiv eit av sine skodespel: "Når det kjem, so kjem det".

Fyreblis tenkjer nok dei fleste av oss at i dette året skal me få two nye minnesmerke i Bergen, den byen som professor Svein Rønning i ein kronikk kalla "Vår pyntesyke bestemors stue". Rønning er både kunstnar og kunstskynar, og han felte ein uvanleg hard dom yver dei two monument som etter planen skal reisast i Bergen i 1995. Med grundig dokumentasjon sa han domen um dei two monumenti som er laga av Knut Steen. Statuen av Shetlands-Larsen vil umskapa Torgutstikkeren til ein "litt latterlig horisontal sokkel", skreiv Rønning. Og no er forfattaren Erling T. Gjelsvik i ein kronikk komen med ein endå strengare dom. Han skriv at "bare en folkestorm kan hindre Vågen i å bli belemret med et altfor ruvende kunstverk av mildt sagt tvilsom kvalitet". Gjelsvik gjev her ord for det som mange hev tenkt, alt ifrå me såg det statueutkastet som er laga av Bergens-kunstnaren Per Ung. Svein Rønning spurde i ein kronikk, med god grunn, um Knut Steen "også er blitt en hellig ku for Bergen kommune". Og han feller domen ogso yver Kyrre-monumentet, det som etter planen skal reisast på plenen ved Biblioteket i år. *Dersom det vert reist.* Vedtaket er i allfall gjort. Rønning er hard i kritikken sin, både mot monumentet og mot valet av stad. Han kalla Knut Steens Kyrre-monument "et piggete knyttneveslag i stål".

Det er ei vurdering som mange vil segja seg samde i.

Svein Rønning og Erling T. Gjelsvik

skal ha honnør for klok og urædd tale. Avsløringane deira kom sein; men dei kom godt. Og dei må ha gjeve både donatorar og politiske styremakter noko å tenkja på. Gjeng alt etter vedtaki, so fær Bergen two monument til skrek og åtvaring i dette året. No kan truleg ingen hindra det.

Sluttordet

Det er ingen veg til fred.
Fred er vegen.

Mahatma Gandhi

Lån og innskot?

SPØR OSS!

Kreditkassen gir deg ein total gjennomgang av din økonomi. Lån og innskot er viktige delar av familieøkonomien.

Våre løysingar er tilpassa din familiesituasjon.

KREDITKASSEN

Distriktsbank Hordaland
Allehelgens gt. 2, 5016 Bergen - Telefon 55 21 86 00